

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egyszévre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közölletnek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor** tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A debreceni egyetem.

Lapunk más helyén egész terjedelmében olvasható az a véleményes javaslat, melyet, mint az Igazgatótanács által felterjesztett munkálatot az éppen most bezárult Tiszántuli egyházkerületi közgyűlés kevés változtatással és pótlással elfogadván, ezzel az egyetem nagy kérdése ismét aktuálissá lett s hiszszük: most már a napirendről le sem kerül az addig, míg Isten segédelmével meg nem oldódik.

Nem célunk nekünk e helyen és alkalommal pénzügyi problémák nehéz s, — szívesen elismerjük. — főbenjáró kérdéseire terveket adni; feleslegesnek, sőt sok tekintetben éppen a magyar protestáns öntudatra nézve sértőnek tartanók ez egyetem nagy horderejét hosszasan bizonyítani; az, a ki ezt az egyetemet komolyan akarja, mindezt ugyis tudja; a ki pedig nem akarja, arra nézve minden eloquentia ugyis hiábanvaló időpazarlás volna!

Elvégre is vannak dolgok, melyeknek igazsága és oka annyira evidens, hogy a ki azoknak bebizonyításával tulbuzgón foglalkozik, komolyság tekintetében elébb-utóbb maga is gyanussá válik.

E helyen és ez alkalommal mi mindössze is csak két rövid kijelentést akarunk tenni.

Az egyik ezek közül legyen az elismerés tolmácsa a Tiszántuli egyházkerület közgyűlése iránt, mely buzgó elnökei vezérlete alatt az ügyet magáévá tette s ezzel annak olyan lökést adott, mely után a siker alig maradhat el.

A másik szóljon a magyar protestáns nagyközönséghez.

Több, mint negyedfélszáz esztendő tanubizonyossága hirdeti, s örök dicsőségünkre szolgál, hogy kezdettől fogva mindig a magunk lá-

bán jártunk s mindazt, a mit hitünkért, hazánkért, fajunkért tettünk, bár sokszor nehezen, de mindig örömmel s mostoha anyagi viszonyaink dacára s véres küzdelmeink közepette is hűen teljesítettük. Míg mások a történelmi jogokra, hagyományos erőforrásokra s gazdag örökségekre támaszkodva minden nagyobb önmegtagadás nélkül biztosan fejlődhettek, — nekünk az Istenen kívül erős várunk csak a mi hitünk volt s az a történelemben példátlan áldozatkészség, mely a maga erején egyházakat szervezett, templomokat épített, iskolákat fundált s szemmeláthatólag bizonyította be, hogy a semmiből is lehet valami. A mesebeli s kicsinyeit önnönvérből tápláló pelikán mithosza a mi egyházunk multjában élő történetté vált s szegénységünk volt a bőség szaruja ott, hol hiveinkből nem hiányzott a lelkesedésszülte vasakarát!

Erre a lelkesedésre s törhetetlen vasakarratra van szükségünk most is, mikor arról van szó, hogy a debreceni ös kollégiumot egyetemi rangra emeljük.

Ne mondja azt senki, hogy nem lehet! Mindenek lehetségesek az Isten által! Éppen a debreceni ös kollégium fényes multja, gazdag alapítólevelei s évről-évre szaporodó arany-könyvei bizonyítják, hogy az evangéliumi olajos korsó még ma sem ürült ki s apáik erényeihez nem lettek hűtelenekké az unokák.

A debreceni kollégium falait a mult században, — két ízben is, — a Tiszántuli egyházkerület református vallásu hivei filléres adományából építették fel. A debreceni egyetem létesítését a magyarországi összes protestánsok érdeke követeli. Legyen tehát az eszmének lelkes apostola minden igaz magyar protestáns hívő s **meglessz a debreceni protestáns egyetem!**

Vélemény,

a debreceni egyetem és tanárképző intézet programjára vonatkozólag.

Bizottsági munkalat.

Főtiszteletű és méltóságos egyházkerületi közgyűlés!

Régi óhajtása a magyarországi reformátusoknak, sőt általában a magyarországi protestánsoknak, hogy a debreceni kollégium egyetemre fejlesszessék és annak kebelében egy tanárképző intézet szerveztessék.

Ez az óhajtás különösebben a budapesti zsinaton nyert hivatalos kifejezést, s onnét tétetett meg annak megvalósítására az első kezdeményező lépés.

Hogy az eszme mindeztől még sem öltött testet, annak az oka részint a történetileg külön alapon fejtett egyházkerületek és régi nagy iskolák természetes féltékenysége, részint azon körülmény, hogy a protestáns egyetem és tanárképző ügye a kolozsvári teológiai fakultás ügyével kapcsolatos össze s a két külön alkotás megvalósítására a hajdan híres prot. áldozatkészség elégtelennek mutatkozott.

A legtöbb mégis azon mult, hogy nem tudtuk ez eszmét élővé és gyümölcsözővé tenni s annak feltétlen szükségességeről a protestáns közvéleményt és a nemzeti nevelés barátait meggyőzni, sőt nem tudtuk annak egyházi életünk vezérferfiit sem megnyerni s így igazi gyakorlati eredményeket elérni.

Kétségtelen, hogy sok történet ez irányban. Egyházak, testületek, egyesek adakozásra buzdultak. A tanárok s más egyházukat szerető ferfiak lelkesedtek és lelkesítettek s, ha kellett, a különböző lapokban emlékiratokban is sikra szálltak mellette. De mindezek dacára a debreceni ref. egyetem eszméje mindeddig csak egy szép ábrándkép maradt, amelynek megvalósítása ugyan kívánatos, de melynek megvalósítása nem eletszükség.

Ez a felfogás merőben téves. A debreceni ref. egyetem nem magasabb fényűzési cikk s felállítása nem is tisztán a prot. egyházak belső házi érdeke, hanem egyszersmind általános magasabb nemzeti közérdek és kultur szükséglet is.

Mert nemcsak azért kellene nekünk ez az egyetem, mivel ez tenné fel az általunk fentartott számos tanintézetekre a koronát s ezáltal lenne nevelési rendszerünk teljesen kiépítve s törvénykönyvünk idevonatkozó intézkedései így nyernének megvalósulást. Még azért sem, hogy a harmadik egyetem itt épüljön fel s a magyar tudomány és a hazafias nemzeti szellem itt nyerjen egy új vedvárat benne. Noha az e részeken elhelyezett számos közepiskolák és tekintélyes városokban kompakt tömegekben lakó intelligens magyarság érdekei is határozottan ezt követelik.

E követelmények mind teljesülnének ugyan tényleg a debreceni ref. egyetem felállításával, de önmagukban meg nem tennék indokolttá, hogy minden erőnk megfeszítésével, addig is, míg többi intézményeink kifejezve nincsenek, egy ilyen nagy aranyu vállalkozásba fogjunk s abban való részvételre s annak megvalósítására országos támogatást is sürgessünk.

Az egyetem nekünk önmagunkért is kell, azért, mert a magyar alkotmányos állam alaptörvényeiben gyökerező s a magyarság erejét kifejtő s annak erejét növelő s vegegyében annak célját szolgáló autonómiaikat csak így érvényesíthetjük, a magyar protestantizmus nemzet- és államfentartó hivatását csak ez uton teljesíthetjük, egyházainkat s azokban a magyar-

ságot és annak dominans erejét csak ezáltal tarthatjuk és növelhetjük.

A magyar protestantizmus s különösebben a magyar ref. egyház feladata u. i. kettős. Egyfelől vallás-erkölcsi, másfelől magyar nemzeti. Az elsőt az evangéliom hirdetésével, és az evangéliom szerinti élettel-veknak a hívőkbe való beplantálásával szolgáljuk, a másodikat intézményeink teljes kiépítésével, autonómiaink gyakorlásával és a protestantizmus szabad emberi haladást elősegítő elveinek és szellemének érvényesítésével eszközöljük.

Ez az elv és szellem pedig nemcsak a tudomány és haladás kész eredményeinek gépies átvételében és felhasználásában határozódik, hanem a tudomány tényleges művelésében, a haladás öntudatos eszközösét s ezáltal az egyházainkban képviselt tiszta magyarság szellemi és anyagi tehetségének a magyar állam és a magyar nemzeti celok érdekében való közvetlen kifejtését is megköveteli.

Nekünk önmagunknak is olyan öntudatos egyéniségekre van szükségünk, a kik önként, minden további veze és nélkül megtalálják társadalomban és egyházban a tehetségüknek megfelelő s őket megillető helyet és a kik szokva is vannak ahhoz, hogy ha a köznek és maguknak java azt kívánja, másra nem várva cselekedjenek, erre képesek legyenek és ezért a felelősséget érezni és elviselni tudják.

De a nemzetnek magának is az az érdeke, hogy a magyar társadalom minden alkotó eleme, minden osztalya és rétege a maga természetes környezetében teljesen kifejlessze mind azt a tehetséget, a mi benne rejlik; érvényesítse a köz javára mind azt a sajátosságos erőt és geniet, a melylyel bír, a mely osztalyának, egyházának, fajának történelmileg kifejtett, értékes, erős, nemes tulajdonsága és jellemvonása. S ez a kötelezettsége teljes egészében a magyar kálvinista egyháznak is, mint a tiszta magyarság egy jelentékeny és értékes része összetartójának és egy magasabb társadalmi szervezetbe összefoglalójának.

E kettős nagy érdekből sürgetjük mi a debreceni egyetem megvalósítását és annak kebelében egy tanárképző intézetnek a felállítását. Ezért tartjuk az egyetem létesítését mind a magyar nemzeti kultúra követelményének, mind egyházunk és autonómiaink léte-
dekének és elengedhetetlen feltételének.

Az egyetem és az azzal egybefüggő önálló tudományos fejlődés ránk nézve életfeltétel és valóságos létszükség. E nélkül elni nekünk annyi, mint fej és gondolkodás nélkül az alsóbbrendű állatok módjára elni s ezt olyan kifejtett *autonómikus* szervezet, mint a magyar protestantizmuse, sokáig el nem szenvedheti s ha nemzetfentartó és erősítő hivatását be akarja tölteni, sokáig nem is szabad elszenvednie.

Az *autonomia* helyes értelmezése pedig mig egyfelől tőlünk magasfoku értelmiséget és folyton haladó képzettséget és tudást követel, másfelől azt is magával hozza, hogy mindazon tisztviselőket, akikre egyházaink és iskoláink ellátásánál szükségünk van, önmagunk képezzük és azokat saját képünkre és hasonlatosságunkra formáljuk s ezáltal intézményeinket szellemünk és egyéniségünk hű kifejezőivé tegyük.

Egyházaink és iskoláink pedig csak úgy lehetnek a kálvinista és protestáns magyar nép lelkenek és jellemének hű személyesítői és kifejezői, ha papjainkat és tanárainkat mi neveljük, ha fiaink is a mi körünkben és szellemünkben nőnek fel és abban képeztetnek és tartatnak is meg. Még a növény is ott virul a leg-

szebben, a hol hazája van. A tehetség és az önálló egyéniség is ott fejlődik ki teljesen, a hol ismerős viszonyok veszik körül s a hol idegen áramlatok azt nem zavarják.

Mindezt pedig csak az egyetem és a tanárképző felállítása által érhetjük el s ez lesz a módja annak is, hogy a középiskola jelesebb tanerői magukat tovább képezzék és tehetségeikkel a prot. egyetem ügyét akár mint rendkívüli, akár mint rendes tanárok szolgálhassák. Az egyetem tehát egyfelől lehetővé teszi, hogy a magyar nemzeti kultúra fejlesztéséhez mi protestánsok is közvetlenül hozzájárulhassunk s így értékesíti az iskolánál szolgáló tehetségeket és a felhalmozódó nagybecsű gyűjteményeket; másfelől képezni fogja tanárainkat s így sajátos jelleget és erőt ad középiskoláinknak s azok hatását a magyar nemzet javára megnöveli és annak kitünő tanárait a továbbképzésre ösztönzi. A közérdeket egyesíti a jogosult felekezeti és egyéni érdekekkel s ez uton az egyházat és a magyarságot erősíti.

Ha ez nem történik s a mai állapotok állandósulnak, ugy hanyatlásunk elkerülhetetlen.

Minden intézmény ugyanis azon elvet tartozik első sorban kifejtetni, amely lényegét teszi *A mienk a lelkiismereti szabadságban, az élő hitben, tudásban, az öntevékenységekben és ez által a nemzeti célok és emberi haladás szolgálatában áll.* E nélkül a tudomány csak kölcsönvett jószág, merő haszontárgy lesz nálunk. Autonomiánk pedig egy élettelen fogalom és iskoláink vér és lélek nélküli tanműhelyek, az állami és felekezeti hasonló intézetek halvány, egyéniségnélküli másolatai, amelyek sem magunkra, sem a magyarságra nem képeznek valódi szükségletet s amelyeket más felekezetek, hatóság s az állam által felállított iskolák könnyen nélkülözhetővé is tehetnek.

A helyzet ma így áll:

A protestáns önfentartási és önkormányzati szellem meghalványult.

Arról a prot. elvről, hogy „ecclesia semper se reformari debet“ megfeledkeztünk.

Az állami és társadalmi fejlődés, melynek hajdan élén jártunk, tulszárnyalt.

Nem haladtunk az idővel és anélkül, hogy pazaroltunk volna, hirtelen szegények lettünk.

„Aki nem halad, hanem áll, az lefelé süllyed.“ mondja Kölcsei.

Rajtunk e mondás és a talentumos példázat teljesen betelt.

E miatt aztán egyházaink és iskoláink államsegélyre szorulnak.

De lelkészeinket legalább saját magunk képezzük s míg ezt tesszük, s higgyük azt, hogy nagy gonddal tesszük: addig itt nincs olyan imminens veszedelem. Ha tudásunk nem is, de papjaink ösztöne még mindig jó és kielégítő.

De tanárainkkal már baj van. Azok csak vérszerint a mi fiaink, de szellemök már nem a mienk; nem mi neveltük őket, más légkörben nőttek fel és e miatt iskoláinknak magyar kálvinista karaktere veszendőben van.

Ennek oka pedig egyedül az, hogy tanárainknak a régi módi, megbízatás útján való képeztetése éppen akkor szűnt meg, midőn a középiskolai törvény megalkotásával a magyar iskolák önálló jellegének elhalványulása s egy egyetemes állami típus megalkotása kezdetét vette, midőn az államsegély és az állami befolyás útja iskoláinkhoz is megnyílt.

Ekkor kellett volna a protestáns tanárképző intézetet felállítani. Ekkor sem pusztán miattunk, hanem a magyarság érdekében is.

Ami akkor elmaradt, megtörténhetik a debreceni kollégium egyetemévé fejlesztése által s megtörténhetik most.

A debreceni egyetem keretében és éppen a bölcsészeti szakon azért első sorban ennek a református tanár-képezdének a felállítását kell megvalósítani.

Az egyetemet magát még nélkülözhetnének valahogy, de a tanár-képzés kérdésének megoldása kár nélkül egy pillanatig sem késztetik tovább. Mind a kettő pedig egymást erősíti.

Íde kell vetni azért minden erőt és minden más tervet alá kell rendelni annak.

* * *

Midőn azért azon megtisztelő megbízást nyertük hogy a debreceni ref. egyetem egész programját felölő véleményes javaslatot terjeszszünk a főtiszt, egyházkerület elé s e javaslat keretében az állami egyetemeken *azokkal kapcsolatban tervezett ev. ref. vagy prot. theol. fakultás* eszméjére is kiterjeszkedjünk, tisztelettel jelentjük, hogy az állami theologiai fakultás ügyét mi a debreceni egyetem kérdésével kötöttük össze s az állami intézmény megvalósítását részünkről nem tartjuk szükségesnek.

Midőn azonban ilyen módon teljesen egyetértünk a főtiszt, egyházkerület előtt fekvő idevonatkozó szakvélemény végső következtetéseivel, nem helyeseljük, hogy az állami egyetemeken felállítandó prot. theologiai fakultások elejtése, egyoldalulag csak az egyházunk birtokába lévő autonómikus intézetek érdekével indokoltassék meg.

Mi, őszintén megvallva, nem feltjük az állami versenytől a prot. theol. akadémiákat s nem hisszük, hogy 8—10 protestáns tanárnak az állami egyetemekre való meghívása azok fentállását veszélyeztethetné s nem gondoljuk, hogy e fontos kérdést tisztán csak a felekezetek és a létező theol. akadémiák szempontjából lehetne helyesen eldönteni.

Itt az általános közérdek s a magyar nemzeti állam érdeke lehet egyedül a döntő és ezek szempontjából nagyon is elképzelhető a különböző egyházak lelkészképzésének bizonyos ellenőrzés alá vonása és az államnak ezen ellenőrzéshez való jogosultsága, sőt kötelessége.

Mihelyt pedig egyfelől elismerjük a jogosultságát annak, hogy az állam befolyását a lelkészképzésre is kiterjessze s ennek szükségét, ha a nemzetiségi egyházak lelkészeire, sőt a Németországban képzett és növekedett szász lelkészekre gondolunk, nem is lehet tagadnunk; másfelől meg kell szerintünk az államnak is adni a lehetőséget is arra, hogy legfelső ellenőrzési jogát érvényesítse és gyakorolja.

A kérdés csak az, hogy az ev. ref. egyházzal szemben fennforog-e tényleges szüksége annak, hogy a lelkészek képzésével az állami és magyar nemzeti szempontok és követelmények különösebben is érvényesíttessenek.

Felelet: nem, mert azok ugy is magyarok s mint vérok ugyanaz, mint az államot fenntartó magyarságé, ugy intézményeik és autonómiájuk is a magyar alkotmányos állam törvényeiben gyökerezik s mint a szadzadokon fejlett megyei autonomia a magyar állam cél-

jainak megvalósítására s a magyarság erejének növelésére szolgál.

És ebből következik az is, amit a főtiszt. egyházkerület előtt fekvő munkálat is kimond, hogy t. i. az állami theol. fakultásokra, legalább az ev. ref. egyház lelkészeinek képesítése végett nincs szükség; de következik az is, hogy az állami intézménynek költségeit, az állam az ő céljait természet szerint önként is munkáló és előmozdító felekezet közjavára fordítsa s hogy e támogatást mi kifejezetten kérjük és igénybe is vegyük.

Ime ez a nézetünk, főtiszt. egyházkerület az állami egyetemeken felállítandó ev. ref. vagy prot. theologiai fakultásra nézve s e nézetünket a fentebb előadottak mellett az egyetemes konvent 1900. évi ápril. havi ülésének 43. sz. a. kifejezett: „hogy a különböző egyházak jogviszonyait rendező és az egyházak jogi állására vonatkozó országos törvények értelmében a protestáns egyházak is jogosan kívánhatják az állami egyetemen egy protestáns theologiai fakultás felállítását.”

A konvent idézett végzését b. e. Szilágyi Dezső fogalmazta s ennek a végzésnek háttérében nemcsak az állam érdekében ezután szervezendő lelkész-képzési intézmények állanak, hanem az állam által más felekezetek részére eddig is teljesített szolgálatok s állam által fenntartott papi semináriumok, amilyen a többek között különösebben a szamosújvári gör. kath. seminárium, mely a püspökséggel együtt egyenesen a közadókból javadalmaztatik.

A viszonyosság alapján is jogunk van tehát e címen az állam megfelelő és méltányos támogatására és éppen ennek kieszközölését kérjük az egyházkerülettől, illetve annak útján az egyetemes konventtől és a két protestáns egyház által kiküldött közös bizottság tagjaitól.

Megbízatusunk és küldésünk első pontjára, a meglévő állami egyetemekhez tervezett evangélikus református, vagy prot. theologiai fakultásra vonatkozólag tisztelettel javasoljuk mondja ki a kerület, miszerint fenntartva az egyetemes konvent 1900. év ápril. havi ülésének 43. sz. a. kifejezett elvi álláspontját: „hogy a különböző egyházak jogviszonyait rendező és az egyházak jogi állására vonatkozó országos törvények értelmében a protestáns egyházak is jogosan kívánhatják az állami egyetemen egy prot. theol. fakultás felállítását” — ezuttal a meglévő állami egyetemeken tervezett ev. ref. vagy prot. theologiai fakultásnál fontosabb és elsőbb rendű feladatnak tekinti a debreceni ref. tanárképző és egyetem létesítését; éppen ezért méltányosnak látja, hogy a magyar prot. egyházak részére ugyanezen a lelkész-képzés előmozdítására és a teljes sikerrel munkált magyar nemzeti célok sikeres szolgálatára, megfelelő állami támogatás adassék és ez a támogatás, illetve segély az állam által e címen más felekezetek részére teljesített segélyezés arányában a különböző egyházak jogviszonyait rendező és egyházunk jogi állására vonatkozó országos törvények értelmében a protestáns egyházaknak, eltekintve a lelkész-képzés állami rendezésétől, mint őket jogosan megillető követelmény, folyósítsassék és ennek számtásba vételére és kieszközölésére a közös prot. bizottság figyelme is felhivassék.

* * *

A debreceni egyetem programjára vonatkozólag véleményünk és javaslatunk a következő:

Egy teljes 4 karu egyetem megvalósítása még most felül haladja erőnket és úgy véljük, hogy ennek körébe a debreceni állami gazdasági tanintézet bevonása sem időszerű Hiszszük azonban, hogy eljő ennek is az ideje, s hogy akár önerőnkől, akár a magyar nemzeti állam és társadalom támogatásával, melvnek céljait különben is szolgáljuk, Debrecenben létesül a harmadik teljes egyetem, amely mind szellemi, mind anyagi tekintetben méltán fog sorakozni a már meglévő hatalmas magyar nemzeti intézmények: a budapesti és kolozsvári tudomány-egyetemek mellé.

Az egyetem programjának a körvonalozásánál tehát csak a nélkülözhetetlenül szükségesekre terjeszkedtünk és csak rendelkezésünkre álló erőket mérlegeltük. Ez okból főleg a már tovább alig halasztható ref. tanárképző létesítésére, a kollegiumban mostan is képviselt szakok céljaira s az ő kollegium tudományos színvonalának emelésére a következő tanszékek felállítását kérjük:

A) A hittudományi karon.

Kellene 7 rendes tanszék és 2 előadói szék (do-centura), ez utóbbiak a külföldi egyetemeken járt és magántanári képesítést szerzett jelesbb ifjak számára.

A tanszékek a következők lennének:

1. Ó-szövetségi irásmagyarázat.
2. Új-szövetségi irásmagyarázat.
3. Rendszeres hittan és vallásbölcselet.
4. Egyháztörténelem.
5. Gyakorlati lelkészet.
6. Sémii összehasonlító nyelvészet (assyriológiával.)
7. Patristica, apologetica.

A két magántanár váltakozó tankörben megfelelő javadalommal a tanárkar által alkalmaztatnák.

Kivánatos ezenkívül egy 2-ik gyakorlati theologiai (belmissói) tanszéknek a felállítása.

E tanszékek közül rendszeresítve van eddig 5, hiányzik még két tanszék és 2 magántanár illetménye.

B) A jogtudományi karon.

Kellene 10 rendes és 2 előadói tanszék a következő sorrenddel:

1. Bevezetés, jogbölcselet, nemzetközi jog.
2. Jogtörténet.
3. Egyházjog.
4. Római jog.
5. Nemzetgazdaságtan, pénzügytan és pénzügyi jog.
6. Magyar magánjog, osztrák jog, bányajog és telekkönyvi rendtartás.
7. Magyar közjog és politika.
8. Büntetőjog és bünvádi eljárás.
9. Törvénykezési rendtartás, váltó és kereskedelmi és esődjog.
10. Közigazgatási jog és statisztika.
11. Előadó az államszámviteltanra.
12. Előadó a közegészségtanra és a törvényszéki orvostanra.

Kivánatos ezenkívül, hogy a főbb tárgyak előadására továbbfejlesztés során önálló tanszékek rendszeresítsenek s hogy különösen 1 nemzetgazdasági és sociológiai tanszék minél hamarább felállítsassék.

E tanszékek közül rendszeresítve van 8 tanszék és 1 előadói tanszék, hiányzik tehát 2 tanszék és 1 előadói tanszék.

C) *Bölcsészeti kar egy teljes tanárképző intézettel.*

Kellene 15 rendes tanár és 2-4 előadó tanár a helybeli intézetek tagjai közül, főleg a tanárképzés céljaira tekintettel és 2 nyelvmester.

A tanszék a következők lennének:

1. Rendszeres bölcsészet.
2. Neveléstudomány és lélektan.
3. Összehasonlító nyelvészet, egyszersmind első classica philologiai tanszék.
4. Második classica philologiai tanszék.
5. Magyar irodalomtörténe.
6. Magyar nyelvészet és magyar-ugor összehasonlító nyelvészet.

7. Egyetemes történelem.

8. Magyar történelem.

9. Földrajz.

10. Modern nyelv és irodalom.

11. Mathematica.

12. Physica.

13. Vegytan.

14. Állattan és növénytan.

15. Ásvány- és közzettan.

E tanszék a közlő rendszeresítve van kettő és visszaállítható a most megosztott modern nyelvi tanszék, hiányzik tehát 12 rendes tanszék, a 2-4 előadói tanszék és a 2 nyelvmester fizetése.

Kivánatos ezenkívül a 11-15. tanszékhez megfelelő párhuzamos tanszék felállítása is.

Osszesítve az eddigieket, az egyetem s a teljes tanárképző felállításához kellene 31 rendes, 8 előadói tanszék és 2 nyelvmesteri állás. Akadémiánkon, a melynek összes alapjai, jövedelmei és berendezése a létesítendő egyetemet szolgálják, ez időszert is működik 16 rendes tanár, 1 előadó; hiányzik tehát 16 rendes és 9 előadó, kiknek javadalmát 3 tanszék illetményével egyenlőnek számítva, a kivánatosnak jelzett s a későbbi fejlesztés során fokozottan felállítandó katedrákon kívül szükséges még 19 tanszék.

A mi a tanszék javadalmazását illeti, elutasíthatatlan követelménye a ref. tanárképzés érdekének az, hogy annak mértéke mindig egyenlő legyen az állami egyetemi tanárok fizetésével, mert csak így remélhető, hogy megfelelő színvonalon álló tudományos erőket nyerhessünk és azokat meg is tarthassuk; csakis az esetben, ha az egyetem felállításakor legyőzhetetlen pénzügyi akadályok állának e mérték megvalósításának útjában, nyugodhatnánk meg egyelőre e javadalmazások csekélyebb mértékében, a midőn e tanszék ideiglenesen az állami egyetemi rendes tanárok és állami jogakadémiai tanárok fizetési közé eső fokozattal javadalmaztatnának.

Csak az a kérdés, hogy a rendelkezésünkre álló anyagi erő megbírná-e, akár csak a második szerényebb színvonal szerint is a tervezett tanszék fenntartási költségeit és az egyetem életbeléptetésével megszaporuló dologi kiadásokat?

Anélkül, hogy e helyen részletes számításokba bocsátkoznánk, azt kell felelnünk, hogy nem.

De ha ezután ismét azt kérdeznénk, hogy ilyen körülmények között fel kell-e és fel lehet-e mégis állítani a debreceni református egyetemet, az rá a felelet: hogy igen!

A tanárképzés és ref. egyetem ügye ugyanis a mellett, hogy az első sorban Debrecen városának és a tiszántúli egyházkerületnek a házi ügye, mégis főleg az egyetemes ref. egyház, a hazai protestánsizmus és a

magyar kultúra közös érdeke s így annak megvalósítása is közös feladat. Így fogta azt fel az 1891-2. évi zsinat, mely „egy, a debreceni főiskolával kapcsolatban álló teljes bölcsészeti fakultás, mint középiskolai tanárképző intézet . . . felállítását egyetemes egyházunk elsőrendű szükségei közé” sorozta, és végre bizonyos közadó kivetését sem zárta ki és olyannak tekinti azt ma is a közvélemény, mely ez intézmény megvalósítását ma még hathatósabban sürgeti és adományait e célra, ha szórványosan is, de ma is folytonosan hozza.

Ha a dolog így áll, a szükséges 19 vagy több tanszék felállítása s a hiányzó alap előteremtése is bátran remélhető.

Debrecen városának, a tiszántúli egyházkerületnek, az egyesült ref. egyházaknak, a magyar protestánsizmusnak segélye, a nagy közönségnek áldozatkészsége s esetleg (az 1848. XX. t.-c. alapján) az állam közvetett vagy közvetlen hozzájárulása; mindezek együtt, vagy csak egy is magában, megvalósíthatják az eszmét, ha annak szükségességéről, előnyeiről meggyőződnek.

Ez pedig egy újonnan szervezett és megindítandó agitációval, az egyetem ügyének az egyházkerület tanácskozásába leendő bevonásával, az egyetem ügyét előkészítő bizottság felállításával s az egyetemes konvent és zsinat útján az egyetem ügyét újra mozgásba hozó intézkedések megtételével volna elérhető.

Az egyházkerület tényleges intézkedése a testvér-egyházkerületek, másik prot. felekezet s az állammal való érintkezés, a dolog további előkészítése, az összeülő zsinaton az egyetem és a tanárképző céljaira közadó javaslása s a szervezet megalkotása mellett, főleg a már rendelkezés alatt álló alapítványok felhasználásában és az iskola színvonalát emelő tanszék felállításában és betöltésében s egy bölcsészeti-nyelvészeti szakokra nézve teljes s a reáliákat egyelőre elmellőző tanárképző intézet felállításában határozódnék.

Ennek a csonka, de lényegében egyházunkat közelről érdeklő, s a magyar nyelvre és irodalomra, a latin, görög és német nyelvre, a történelemre és földrajzra képesítő tanárképezde felállítására kellene az általunk előadott terv szerint 10 tanszék, a melyek közül tényleg megvan vagy visszaállítható 3, hiányzik tehát, kettős bölcsészeti, kettős classica philologiai, kettős magyar nyelv és irodalmi tanszékeket véve számításba, 7 tanszék. E hét tanszék közül 3 már megvan a Debrecen város által alapított, de éppen a tanszék fel nem állítása miatt nem folyósított 2 bölcsészeti tanszék alapon és a debreceni ev. ref. egyház hasonló természetű alapítványában. A másik négy tanszék fedezetét találja a bölcsészeti fakultás 10,000, sőt ha az Eötvös tanintézetbeli 2 tanárjelölt illetményét ide vonjuk: 12,000 koronányi jövedelem feleslegében a most nem kamatozó 120,000 K. kintlevőségekben és többmás e célra fordítható alapítványon kívül a fő-tiszteletű egyházkerület által létesítendő tanszék-alapítványban.

Hogy ez alapítványt most tegye meg a kerület, azt a fentebbieken kívül az a körülmény is óhajthatónak tünteti fel, hogy a halogatás miatt már is sok alapítványunk veszendőbe ment s hogy körülbelül 120,000 koronányi kész alapítvány éppen a miatt nem folyt be és éppen a miatt nem jövedelmez, mert az olyan egyetemes közóhajttást képező s az olyan fontos közszükséglet kielégítő intézmény megvalósítása késik s mert az azutáni várakozásban a közvélemény kimerült.

De ezenkívül még más érdek is sürgeti a kezdeményezés megítélését és bizonyos számú tanszékeknek és pedig szerintünk 1. a nevelés lélektani, 2. a magyar történelmi, 3. a magyar nyelv és irodalmi tanszékeknek lehetőleg a jövő évfolyamán leendő felállítását.

Ez az érdek a debreceni akadémián már meglévő hittari és jogi karok érdeke s a lelkészeink és joghallgatóink neveléséhez fűződő fokozatosabb követelmények és igények.

Nem lehet ugyanis tovább nyugodtan elnézni, hogy a mi ifjaink pályájukat a főiskola kebelében anélkül megfussák, hogy akár a magyar nyelvből és irodalomból, akár a magyar történelemből valami továbbképzést ne nyerjenek.

Nem történt ez a régebbi kedvezőtlenebb viszonyok között sem, a midőn a debreceni kollégiumban e tanszékek be voltak töltve és azokon nagy nevű tanárok működtek.

Jól tudjuk, hogy kényszerítő okok hatottak közre, hogy e tanszékek megszüntetessenek, de betöltésüket most már óhajtjuk annyival is inkább, mert iskolánk volt növendékei között s a felekezetünk tanintézeiben működő jeles tanárokból alkalmas egyének allanak e célra rendelkezésünkre.

Tegye meg hát a főtiszteletű egyházkerület a kezdeményező lépést s állítsa fel legalább e három tanszéket s tekintettel a hittanszaki kar már jelenben is mutatkozó szükségleteire és vezető szerepre, a gróf Degenfeld alapítványából egy új theologiai tanszéket is.

Ez által a kollégium tudományos színvonala emelkedni fog és a jelenlegi szakok is megerősíttetnek.

Az egyetem és a tanárképző intézet felé a kerület megteszi az első lépést, nagy lökést ad az ügynek s a közönséget újabb adakozásra serkenti.

Meglátják mindenek, hogy valóban készül a rég várt debreceni egyetem. Meglátja még maga az állam is.

*

Főtiszteletű és méltóságos egyházkerület! Az tételtel teladatumunkká, hogy a debreceni egyetem programjára nézve az állami egyetemeken felállítani tervezett ev. ref., vagy protestáns theol. fakultás ügyével is kapcsolatban javaslatot készítsünk.

Mi a teljes tanárképzővel ellátott debreceni egyetem felállítását sürgetjük s e célból fokozottan:

a) a rendelkezés alatti alapítványoknak megfelelőleg 3. illetve 4 új tanszéknek létesítését;

b) a testvér egyházkerületek, a másik protestáns felekezet támogatásával ez egyetemes konvent és a zsinat útján és a közcélra igénybe vett s az 1848: XX. t.-cikk és a felekezetek viszonyosságát szabályozó 1868: LIII. t.-cikk szerint részünkre járó állami segély alapján egy, a tanárképzővel kapcsolatos tudományos egyetem megvalósítását kérjük.

Teljes tisztelettel javasoljuk tehát:

a) *hogy a debreceni egyetem érdekében megindult, de megakadt agitacionális és gyűjtési mozgalmak és munkálatok újból felvétessenek és a mozgalom vezetésére egy külön egyetemi bizottság alakíttassék;*

b) *1. hogy a helyzet feltárásával a debreceni ref. tanárképző és egyetem felállítása céljából a konvent útján a többi egyházkerületek és a testvér prot. felekezet és Debrecen városa megkeressenek; 2. hogy a kerület a konvent útján az*

összeülendő zsinatra a debreceni prot. egyetem érdekében munkálatot készítsen;

c) *hogy a tanárképző és egyetem céljára a tiszántuli egyházkerület maga is tanszékalapítványt létesítsen;*

d) *hogy akadémiánkon az ezelőtt is működött tanszékek kárpótlására 3 új bölcsészeti- s egy újabb theologiai tanszék mielőbb szerveztessek s ezáltal a kerület a cél felé a kezdeményező lépést megtegye, a fontos ügy megvalósítására újabb lökést adjon, Debrecen igényét és törekvéseit a létesítendő harmadik egyetemre bejelentse és biztosítsa; a meglévő anyagi erő kimutatását a gazdasági tanácstól bekívánván.*

Ajánljuk tiszteletteljes előterjesztésünket a főtiszteletű és méltóságos egyházkerület figyelmébe és kérjük annak vezetőit, hogy e nagy fontosságú mozgalmat felkarolván, annak megvalósításával a nemzeti- és protestáns ügynek kívánt sikert s maguknak hervadhatatlan érdemeket szerezzenek.

Debrecen, 1903. november 11, a kiegészített akadémiái albizottság gyűléséből.

Szell Kálmán,
elnök.

Dr. Erdős József,
jegyző.

A Debrecenben létesítendő protestáns egyetem vagyona.

Tíz éve, hogy a főiskolánkkal kapcsolatosan állítandó egyetem érdekében az anyagi feltételek önkéntes összehozása irányában akció indult meg. Egyesek, testületek lelkesedtek az eszméért; adakoztak, gyűjtéseket rendeztek s a protestáns társadalom akkoriban annyira felbuzdult, hogy áldozatkészségének már ma számot tevő eredményéről számolhatunk be. A kérdést e napokban egyházkerületünk irányadó férfiai, s velők a főiskolai tanárkarok tüzetesebben napirendre hozták. Az újabb mozgalom szerencsésen kezd indulni, s a kedvező sikert biztosítottnak tekinthetjük, midőn egyházkerületünk gróf Degenfeld József ur ö méltósága tevékeny kezére kívánja bízni a vezetést, ki maga is jelentékeny áldozatot hozott már egyetemünk javára s kinek oldala mellett Debrecen szab. kir. város nyugalmazott polgármestere, kollegiumunk helyi gondnoka, Simonffy Imre kir. tanácsos ur ö nagysága is az első közt kíván helyet foglalni az egyetemünk ügyéért lelkesedők sorában, hogy eddigi jelentős adományán kívül újabb meg újabb módokon segítse diadalra törekvésünket.

Időszerűnek gondoltam, hogy immár a nyilvánosság előtt is be legyen mutatva egyetemünk vagyoni ereje, hogy ezáltal egyfelől a kicsiny hitűek merítsenek bátorságot az eddig elért eredmény látásából, másfelől pedig, hogy a minden jóért áldozatrakész protestáns közönségünkben gyuladjon fel újra a lelkesedés szent tüze és siessen újabb áldozattételekre azért, hogy a magyarhoni igaz protestáns emberek reménye, a debreceni protestáns egyetem felállítására és megnyitására, minél előbb valósággá váljék.

Annak megemlítése mellett, hogy az egyetemnek meglévő, különböző kamatláb mellett jövedelmező 294,555 k. 81 fillért képviselő tökevénye az utóbbi tíz év alatt befolyt adományokból, alapítványokból s azoknak tőkésített kamatjából alakult, a következő kimutatást van szerencsém közölni.

Sorszám	Tőke	Jövedelem
1	Armós B. alapítványából illetmény	2000 80 —
2	6% kölesöntőke	276931 78 16615 86
3	5% „	6331 07 316 55
4	4 1/2 % „	3773 95 169 78
5	4% pénztárczati betét	5819 01 232 76
6	Értékpapír	2000 — 80 —
7	Ajánlatok fizetetlen része	100284 48 4000 —
8	Készpenz	6711 84 268 44
9	Gróf Degenfeld Imre I. alapítvány	127641 15 5105 64
10	Gróf Degenfeld József alapítványa	4239 51 169 56
11	Kövesdy János alapítványa	113265 13 4536 —
12	Márk E. és neje külön alapítványa	1029 70 40 —
13	Pfanschmiedt-alapítvány	22829 10 913 16
14	Somogyi-Herz-alapítvány	37176 05 1216 —
15	Soós Gábor-alapítvány	172894 66 4000 —
16	Szegedy Sándor-alapítványtőkében	23744 80 949 76
17	Szegedy S.-alapítványingatlanban	47525 — 1901 —
18	A debr. ev. ref. egyház alapítványa	100000 — 5000 —
19	Debrecen sz. kir. város alapítványa	200000 — 10000 —
20	Befizetés alatt álló s részben befolyt hagyományok	1500 — 60 —
Összesen: 1255697 23		55648 51

Ezekhez a számokhoz részint indokolásul, részint a minden részletben való megértethetés céljából a következő megjegyzéseket vagyok még bator fűzni.

1. A 7. sorszám alatt foglalt 1.000,284 k. 48 f. alapítványi összeg az alapító levelek értelmében kevés kivetellel már az 1903-ik évben esedékessé vált; amennyiben pedig még nem volna kötelezve az alapító az alapítványi tőke befizetésére: kamatfizetés teljesítése iránt vállalt magára kötelezettséget. 2—3000 korona kivételével azonban 1904. illetve 1905-ben valamennyi alapítványnak be kell folynia, miután ez alapítólevelek átlag 5- és 10 évi befizetésről emlékeznek. Azért a jelentektelen összegért, melyet itt-ott behajthatatlanság következtében törölni lesz kénytelen egyházkerületünk, bőséges karpótlást nyújtanak a végét nem érő újabb meg újabb adományozások.

2. A 12. sorszám alatt álló alapítvány tulajdonképpen 20.000 korona értéket képvisel, melyből a nemeslelkű alapítók, Márk Endre és b. e. neje, kötelezettségen kívül befizettek már 1000 koronát. Ez az 1000 korona az időközi kamattal együtt nőtt 1903. június 30-ig 1029 k. 70 fillérre.

3. A 13. sorszám alatt levő alapítvány nem tanszéki célokra van hagyományozva. De mivel az alapítólevelé értelmében kamataival a létesítendő egyetem fizikai muzeumanak a javadalmazását kell képeznie: az alap jövedelme gondolkodás nélkül fel volt veendő az egyetem alapjai közé.

4. A 14. sorszám alatt fekvő *Somogyi Herz*-alapítvány ez idő szerint tulajdonképpen 37.176 k. 05 f. alapvagyonból áll. Az alapítólevelé értelmében a 25 év alatt képződő tőkeösszeg fele része tanszéki alapra fordítandó. Tizenharmadik éve, hogy az alapítvány a főiskolai pénztárba a hagyatékából befolyt, s remélhető, hogy 12 év alatt még kedvezőtlen viszonyok közt is legkevesebb mint 60,800 koronára kiegészül az alapítványi vagyon, miből 30,400 k. bevehető az egyetem tanszéki alapítványa közé. Újabb 25 év múlva a tanszéki célokra fordítható összeg ennél is nagyobb lesz, a meggyülemelő tőkeösszeg fele erejéig.

5. A 15. sorszám alatt fölvett Soós Gábor-alapítvány jelenlegi tőkevagyon 172.894 k. 66 f. Számításunk szerint ez az összeg az 1907. évre eléri a 200.000 k. összeget, a melynek még 300.000 k.-ra kell nőnie, hogy a tőkeből 100 ezer korona egyetemi tanszéki célokra szolgáló tőkerészlet elszakíthatassék. Erre 1907-en túl körülbelül újabb 6—8 év leforgása lesz szükséges. Így a

Soós Gábor-féle alapítvány 10—12 év múlva 100.000 koronás alaptőkével növeli az egyetemi alapot s annak évi kamatjévedelme erejéig segít hordozni a tanszéki kiadásokat.

Látható a 4. és 5. alattiakból, hogy a Somogyi Herz-alapítványból 25 évenként, a Soós Gábor-alapítványból 6—8 évenként újabb tanszéki források képződnek; ezeknek következtében a haladó idő felmerülhető kívánalmához képpes egyetemünk fejlesztésének lehetősége már most sines kizárva.

6. A 17. sorszám alatt foglalt Szegedy-alapítványnak ingatlanból álló része után az évi jövedelem a mai tényleges állapotnak megfelelően van felvéve, egy nagy értékű ház és két házután való föld bérlete szerint.

7. Az 5-ik sorszámtól a 17-ig bezárólag terjedő vagyoni erők évi jövedelme csak 4%-kal van számításban felvéve, jöllehet a kolégiumi pénztárban kezelt tőkék után a jogosult alapítványok a kezelési illeték levonása után is nagyobb százaléku kamatosztatékban részesülnek 4%-nál. A 18. és 19. sorszám alatt kimutatott két tekintélyes alapítvány után azonban 5%-os jövedelem volt számításba vehető, mert az ide vonatkozó alapítványi határozatok ilyen értelemben szólnak.

Az így kimutatott vagyoni erő csak egy évi idő alatt is nagy arányokban gyarapodik részint a kamatok tőkésítése, részint az újabb befolyható s bizonyos várható adományozások révén. Ennek a gyarapodásnak évi értékét minden nagytás nélkül ugyan, de mégis csak körülbelőleges számítás szerint nyugodtan lehet 30.000 koronára tenni. Az így várható vagyoni erő kombinációba való vételét azonban ezzel az alkalommal mellőznöm kellett.

Egyetemünk vagyoni erejének számbavételével eddigél csak az a bizottság foglalkozott, melynek tagjai Kiss Albert egyházkerületi tanácsbíró elnöke alatt 1895. október havában működtek. A bizottság e nemű első kimutatásában több olyan alapítvány is fel volt sorolva az egyetemi célzatu alapítványok közt, melyeket a fentebbi kimutatásba én már nem vehettem be. Nem pedig azért, mert egy része a ft. egyházkerület rendelkezése folytán beolvadt a 2—5 sorszám alatt felsorolt tőkevagyonba, (pl. a Kovács Ferencz-alap 1895-ben 5891 k. 92 f. vagyoni erővel), más része pedig mint nem egyetemi, hanem más rendeltetésű alapítvány, ugyancsak a ft. egyházkerület rendelkezése folytán, nem volt ide sorozható, mint például szintén az 1895. évi vagyoni erő szerint:

1. a Cseh-Szombathy I. alap	22,176 k.
2. a Récey-alap	33,062 k.
3. a Szartory-alapból egy rész	100,000 k.
4. a Tartalék alap	1703 k. 72 f.
5. a Bodnár-Szondy-alap	15,883 k. 72 f.
6. a Rhédey-alap	18,060 k. 36 f.
7. a Zsombory-alap	8047 k. 24 f.
8. a Palóczy-Horváth Mária-alap	20,000 k.
9. a György Endre-alap	1423 k. 74 f.
10. a K. Tóth Simonffy-alap	100,000 k.
11. a dr. Margittay-alap	35,468 k. 74 f.
12. Egy meg nem nevezett egyes alapító földbirtoka	60,000 k.

Összesen: 415,825 k. 52 f.

Az 1—8-ig terjedő alapítványok a közszükséglelt s tanszéki célokat szolgálják, a 4. alatti kivételével, mely

a közös tőkekezelés tulajdona; a 9. sz. a. levő alapítvány rendeltetése felől csak e napokban nyilatkozott az alapító György Endre, s e nyilatkozat szerint egészen más irányu rendeltetése van a ma már 4256 k. 69 fillérre nőtt alapítványi összegnek; a 10. sz. alatti az alapító levél értelmében a tanszéki s közszükségleti pénztár tulajdona lett; a 11. alatti még kombinálható az egyetem javára, a 12. sz. alattiból nem lett semmi.

Ha tehát az 1895-ben felsorolt, de innen kihagyott alapítványok közül legalább a dr. Margittay-féle alapítványt az 1895. évi értékelés szerint a törzsvagyonyhoz sorozzuk: ezzel a vagyonerő 1,291,165 k. 97 fillért tesz, az 55,648 k. 51 fillérben kimutatott jövedelem pedig a dr. Margittay alap évi nyers jövedelmével 58,648 k. 51 fillérre emelkedik.

Debrecen, 1903. nov. 21.

Róssa Sádor
főiskolai pénztárnok.

Az egyetem kérdése.

Ismét előtérben áll s ha arra a szerencsés gondolatra reflektálunk, mely a mozgalom élere most már *Gróf Dégenfeld Józsefet* hívta el, — talán az eddiginél több joggal reményelhetjük, hogy vegre is megleszen.

Tudjuk jól, hogy vannak közöttünk kishitűek *elegen*, kik az optimisták lelkesedésén mosolyogni szoktak s még talán abban is kételkednek, hogy vajjon az az egyetem igazan töben járó érdeke volna-e a magyar protestantizmusnak? De ez cseppet se feszélyezzen bennünket. Mikor *Benjámín Disraeli* a későbbi nagyhirű angol miniszterelnök 1837-ben december 7-ik napján az alsó házban szűz-beszédet tartotta, — kinevették. Ő pedig azzal vágott vissza, hogy „Uraim! semmi sem olyan könnyű, mint nevetni. De jegyezzék meg önök hogy sok olyan dolog sikerült már nekem, a miért kezdetben megmosolyogtak. Most leünek ugyan, de el fog jönni az idő, midőn meg fognak önök engem hallgatni.” Es a mint tudja a világ, ez az idő csakugyan eljött . . .! A mennyiben pedig ezek a skeptikus augurok a magyar protestantizmus szempontjából emelnek aggodalmakat az egyetem ellen, — válaszunk hozzájuk csak az, hogy ezen ők ne busuljanak. Az 1891—2. évi országos zsinat „a debreceni főiskolával kapcsolatban álló teljes bölcsészeti fakultás, mint közepiskolai tanárképző intézet . . . felállítását egyetemes egyházunk elsőrendű szükségei közzé” sorozta s ha az a zsinat akkor ellehetett e rideg bölcselkedők tanácsa nélkül, bizonyára ezután is csak megelégedünk valahogy a magunk emberségéből, meg meg akkor is, ha azért a debreceni egyetemért nem egyformán lelkesedünk is mindnyajan!

Annai bizonyos, hogy az efféle fagyos, konservatív bölcselkedés mindenre igen jó lehet, csak arra nem, hogy tüzet vessünk a lelkekbe s megostromoljuk a lehetetlennek látszót. Ilyen politikával aligha épült volna fel ezelőtt 30 évvel kollégiumunk három szárnyépülete, a mikor, a mint tudva van, bizonyos közadók kivételétől sem zárkóztunk el s a filléres adományok becsére is nagy súlyt fektettünk!

Mindemellett is azonban félreértetni nem akarunk. *Az egyetem eszméjének igenis barátai vagyunk s bizvást hisszük azt, hogy ha komolyan akarjuk, már a közel jövőben fel is állíthatjuk azt.* De óvakodjunk a hevenyészett s nem kellő körülte-

kintéssel járó, vagy éppen elhamarkodott nyakra-főre való rohanástól. S mindenek felett legyen gondunk arra, hogy egyetemi alapítványainkat okosan és kizárólag arra a célra kamatoztassuk, a melyre azok adva vannak. A további gyűjtést pedig országossá tévén, már jóelőre rendezzük az egyetem jogi kérdéseit az állammal. Mert vannak kétségtelenül ilyenek is s éppen kapóra jön most az a mozgalom, mely katolikus körökben az ugy nevezett „*Fogarassy alap*” körül napi renden van.

Valamikor megirtuk már lapunkban, hogy az erdélyi róm. kath. státus egykori püspökének *Fogarassy-nak* a terve az volt, hogy a magyar katolikusoknak legyen egyetemök, még pedig Gyulafehérvárott! Az 1873-ban kelt alapító-levél szerint erre a célra alapítványt tett, mely ma 2 millió korona. De az alapító azt is kikötötte, hogy ha ez a terv 33 éven belül nem sikerülne; jobban mondva, ha az egyetem alapításának a kezdetéhez 33 éven belül sem lennének meg a tényleges feltételek: akkor a megnőtt alaptőke kamatait más s az alapító által szintén megnevezett egyházi célokra kell felhasználni.

A határidő tehát 1906-ban lejárván, ez a körülmény tette sürgössé a katolikus egyetem kérdését.

Foglalkozik is vele a róm. kath. sajtó s az illetékes egyházmegye hivatalos lapja a „Közmívelődés” felette nagy érdekű cikket közöl e tárgyban, melynek egy némely érvelését megismerni reánk nézve sem felesleges, a kik hasonlatosképpen egy egyetem felállításával foglalkozunk.

A „Közmívelődés” cikkírója — úgy látszik, — inkább a pécsi, mint a gyulafehérvári kath. egyetemnek a barátja s kimutatván azt, hogy a pécsi egyházmegye a leggazdagabb, aztán így folytatja:

„Már most, ha minden áron egyetem kell Gyulafehérvárnak s ha az alapítólevél szerint legkésőbb 1906-ban legalább is meg kellene kezdeni az egyetem szervezésének munkáját, lássuk, mennyiben szolgálja celszerűen ezt a tervet a statusgyűlés által kiküldött 12 tagú egyetemi bizottság eddigi eljárása. Ezen bizottság f. évi szeptember 14-én Kolozsvárt tartott ülésén, azon határozat kimondása után, hogy a meglévő alaptőke s a még e célra máshonnan felajánlott alapok támogatásával legkésőbb három év múlva a theologiai fakultást okvetlenül felállítja, nyomban két kisebb bizottságra osztott, egy gyűjtő-és egy szervező bizottságra. A gyűjtőbizottság feladata, hogy a püspökségek, kaptalanok, tanítószerzetek egyetemi célokra szánt szabad alapítványait megszerezze; a szervező bizottság pedig a talajt fogja úgy elkészíteni, hogy a theologiai fakultás már három év múlva felállítható legyen.

Mi részünkről a bizottságok fárasztó munkája iránt a legnagyobb elismeréssel vagyunk, de a legnagyobb fokban perhorreszkáljuk következményei miatt a szept. 14-iki határozatot, mely szerint a theologiai fakultás 3 év múlva okvetlenül felállítandó. Megmondjuk, hogy miért. A szervező-bizottság vagy igazi, a kornak és a követelményeknek megfelelő theologiai fakultást akar, vagy csak amolyan kevésbé tökéletest. Ha csak kevésbé tökéletest akar, úgy kár érte minden legkisebb fáradság s a legutolsó fillér. Ott van a mostani papnevelő jó tanerökkel. Minek is egy régi tökéletlen intézményt egy parányilag tökéletesebbel telcserezni nagy áldozatok árán? Ha pedig igazi, tökéletes theologiai fakultást akar, úgy az igazi célnak eléri a legszükségtebb agát, legszükségesebb agát pedig ki ejti kezéből bona fide beláthatatlan időkre.

Mert egy tökéletes theologiai fakultáshoz legkevesebb 9 rendes tanár szükséges. Egy egynek évi fizetése a szálláspénzzel együtt nem lehet kevesebb 6000 koronánál. Ez évenként 54 ezer korona. Dologi kiadásokra kelleki átalányokra számítsunk minimo calculo 6000 koronát. Tehát az évi rendes kiadás lenne 60 ezer korona. Elodázhatatlan szükséges volna két új épület, mint fennebb említők, vagyis egy papnevelő és egy tanügyi palota. E kettő telekkel együtt belekerül 360—400 ezer koronába. Mondjuk, hogy a Fogarassy-féle alap következő 3 évi kamata elég lenne az építkezésekre, de még mindig tennmarad az évi 60 ezer korona kiadás állandó fedezetéről való gondoskodás szüksége. Fedezetül tehát le kellene kötni örök időkre a két millió koronából a 60 ezer koronának megfelelő alaptőkét, vagyis legkevesebb 1,300.000 koronát. Maradna tehát a másik két, tehát sokkal költségesebb fakultás szervezésére 700.000 korona gyümölcsöző tőke. Hogy ebből aztán mikor lesz egyetem, — azt még kérdezni is vakmerőség.

Aztán azt fejtegeti a „Közmívelődés.“ hogy sokkal okosabb és célszerűbb lenne a katolikusoknak legelőbb egy bölcsészeti fakultás felállítása; ezzel dölne aztán el a katolikus egyetem kérdésének a sarkpontja. Ezzel dölne el a kérdés: „Megadja-e az állam a felállítandó karnak, az egyetemnek minden jogát és kiváltságát, nevezetesen, megadja-e a graduálás, elsősorban pedig a tanárképesítés jogát, vagy pedig a budapesti, vagy a kolozsvári egyetem tanárait delegálja a tanárképesítő vizsgálatokra? Mert ez utóbbi esetben csakugyan szánandó lenne egy katolikus egyetem helyzete.

Mielőtt tehát theologiai fakultást csinálnánk, e fontos juridikai kérdést kell az állammal okvetlenül tisztázni. Ez az ügy pedig akkor lesz aktuális, ha egy bölcsészeti kar mielőbbi felállításának szándékát bejelentjük a magyar kormánynak. Mert máskülönbön könnyen megesik, hogy lesz theologiai karunk, de mikor majd 10—15—20 év múlva a bölcsészeti kar felállításába kezdenénk, — a kormány nyájas szavakkal értésünkre adja: Fakultást engedélyezek, de képesítési jogot nem adok. Ez lenne aztán alapító mindkét szándékának igazi elhantolása. Ne is mondjuk, hogy ezen aggodalom gyermekies; hiszen a magyar politikai felfogás roppant szeszélyes s mind jobban és jobban hajlik a teljes antikrisztianizmus felé.

Természetes, hogy magát a bölcsészeti kart sem lehet 3 év múlva beállítani a mostani pénzerőkből. De azért a tizenkettes bizottságnak még mindig marad elég szép munkaköre. Ez alatt az idő alatt tisztázhatja az állammal az összes jogi oldalát a kath. egyetem ügyének, tovább folytatja illetőleg megkezdi a tényleges gyűjtést, támogatásra szölli a magyar püspöki kart és mágnás világot, s egyttal Gyulafehérvár városát megkérdezi, hogy mennyivel járul hozzá az egyetem felállításához részint egyszerre, részint évi, rendes szolgálmányokban?

Akkor fog a bizottság reális, gyakorlati értékű és a cél elérésére vezető munkát végezni, ha a fentebb jelzett irányokban dolgozik. Határozatokat hozni ebben az ügyben sohasem késő. Csak arra vigyázzunk, a mi a legfőbb, hogy az alapító szándékai közül egyik vagy másik okvetlenül létesüljön. Mert fellegekben járó ideálokért milliókra menő alapítványi találósdít játszani vagy experimentálni nem szabad nem különösen akkor, mikor az a végzetes következmény fenyeget, hogy elfogy

a pénz s nem lesz majd sem Fogarassy-alap, sem Fogarassy-féle egyetem.

Ime ilyenforma eszmecsere folyik most oda át a katolikus egyetem felállítása érdekében. Azt gondoltuk: nem felesleges ezt az eszmecsérét nálunk is megismerni; mert vannak kérdések, — az anyagiakon kívül is, — melyekre mi még eddig nem igen gondoltunk, de a melyek előbb vagy utóbb nekünk is elébünk tolnak, ha egyetemünk eszméje a megvalósítás stádiumába lép.

Annai bizonyos, hogy a katolikusok is legelsőben a philosophiai fakultás felállítását sürgetik, holott ők e tekintetben ma is kedvezőbb helyzetben vannak, mint mi. Az is kétségtelennek látszik előttünk, hogy az a katolikus egyetem rövid idő alatt meglesz, már vagy Pecsén, vagy Gyulafehérvárott. Ugyanazért fokozott erővel kell nekünk is rajta lenni, a mi debreceni egyetemünk kiegészítésének a munkáján. Ezt nemcsak a protestantizmus multja és becsülete követeli, hanem vallásunk jövője és biztosítása is. Szégyen volna reánk, ha e célra sem tudnók vallainkat összevetni. Kimondjuk nyíltan, hogy ez nemcsak a tiszántuli egyházkerület ügye, hanem a magyarországi összes **protestánsoké!** S helyzetünk annyiban könnyebb, mint a róm. katolikusoké, a mennyiben egy ilyen egyetem számára Debrecenben már nemcsak az alapok vannak lerakva, hanem a tanszékeknek egy nagy része is készen s rendelkezésünkre áll.

Lássunk a munkához teljes buzgósággal!

Visszhang a Révész Kálmán cikkére.

E becses lap 46. számában nagybecsű cikket közölt Révész Kálmán barátom „A Magyar Prot. Egyháztörténeti Adattáról.“ Majdnem minden szavát alairom, s egyáltalában nem is azért fogtam tollat, mintha hiányosnak találnám cikkét, hanem csak azért, hogy némi visszhanggal kifejezést adjak az övével megegyező nézeteimnek.

Teljesen egyetértek vele ama nézeteiben, melyeket az Adattár idegen nyelvű kutfőinek többek által kívánt magyar fordítása irányában vall. Hozzápótolom még, hogy némelyeknél, azok közül, akik e tárgyban felszóltak, igazán teljes tájékozatlanság nyilvánult, ami a dologgal közelebbről ismerősöknél már csak ennélfogva is idegenkedést szülhetett ez óhajással szemben. A Sárospataki Lapok f. évi 32. számában olvastam először egy erről szóló cikket a Soós Lajos nevű vagy álnévű „falusi levelező“ tollából, aki felszólalásában ezt mondja a többi között: „Ezek az adatok mind diák nyelven jelentek meg még eddig.“ Már ez magában véve mutatja, hogy minő felületességgel ítelnek némelyek elevenek és holtak felett. Mert hiszen az addig megjelent első kötetnek körülbelül egyharmada magyar nyelvű volt. Ha az illető cikkező idézett állításával összevetjük ezt a tényt, mit következtethetünk belőle? Nyilvánvalólag azt, hogy kritikai vágya csak azt vétette vele észre, hogy olyan is merészel az Adattárban helyet foglalni, a mit ő nem ért, de azt, a mit megértett volna, éppen úgy nem olvasta el, mint a „diák nyelven“ irtakat.

Az Adattár történetét illetőleg Révész által történeti hüszeggel elmondottakat egy jelentéktelen, de következményeiben végzetessé válható személyi vonatkozású részlettel pótolom, ezt is csak azért, mert hivat-

kozás történt a Sárospataki Lapokra, melyhez a szerkesztőjéhez való baráti viszonyomnál fogva bizonyos tekintetben közel állok. Ha jól emlékszem „beküldetett“ közlemény szólalt fel a lutheránusok érdekében. Én, aki erről a dolog természeténél fogva mit se tudtam előre, az illető szám megjelenése után dr. Tüdös szerkesztő barátommal eszmét cserélve a fölvetett tervről, azt vele együtt meglehetősen méltányosnak ismertem el, bárha másrésről úgy gondoltam, hogy a lutheránusok, akik közül az Irodalmi Társaság tagjainak csupán mintegy ötödre-ze kerül ki, a hivatalok tekintetében nagyon ki lehetnek elégítve a kezökben levő pénztárnoksággal és fele-elnökséggel. Aggodalmaim voltak azonban a szerkesztő kiléte iránt. Nyíltan megmondhatom, hogy Zsilinszkyt kívül egyetlenegy alkalmas embert találtam közöttük: Payr Sándor soproni theologiai tanárt, aki kutató is, író is, tudós is.

Stromp, akit aztán a választmány megbízott, még a gondolatomban se fordult meg. Hiszen ő tejjességgel nem történetíró! Sok más téren nagyon kiváló szakember, de az a kedvtelése, hogy két emlékiratot magyar nyelven kivonatolt, még semmiképpen nem történetírói munkásság, s különösen nem qualificatio egy ilyen szak folyóirat szerkesztésére. Aztán meg akkor is élénken emlékemben éltek azok az elemi dolgokban való történeti tévedések, a mik Pilarik Istvánról kivonatolt életrajzában, meg Apáczairól szóló munkájában előfordulnak. Önként érthetőleg nem valami nagy várakozással voltam eltelve az Adattár általa való szerkesztése iránt. De még így is meglepett az a szerkesztői program, mely a mai tudományos megállapodástól alaposan elmaradva, azt kívánta munkatársaktól, hogy közleményeikben megtartsák az eredeti szöveg orthographiaját. Mellekesen felhozom, hogy az én csekély történetírói erzekeim és hitelem rovására mindjárt az Adattár legelső lapján a közleményem alá egy olyan megjegyzést tett csillag alatt, amelyet semmiesetre sem vállalok magaménak, még pedig nem is egy, hanem több szempontból. Mikor aztán arra kértem, hogy utólag valahogy jelentse ki a megjegyzésnek tőle való származását, azzal utasított vissza, hogy a melyik jegyzetnél nincs jelezve az írója, arról úgy is tudja mindenki, hogy a szerkesztőtől ered. Mondhatom, gyönyörű szerkesztői feltogás!

Örömmre szolgál, hogy alkalmam nyílt végre levethetni magamról ennek a jegyzetnek rám nyomakodó terhét, s halából, hogy ne láttassam a kákan is göresöt keresni, a szerkesztés módjára nem is teszek magam megjegyzéseket, hanem egész meggyőződéssel hozzájárulok a Révészről elmondottakhoz.

Amit az Adattár egyes idej közleményeiről ugyanő említ, szintén mind okos és helyes észrevétel. A Thury Etele latinnyelv elleni vétségeinek koszorujához én is adhatok még egy kirívót. Nem egy helyen írja ugyanis az egyes címekben: „az ötvárosi vallástételt és Melancthon *urvaesoratanát* aláírók névsora,“ holott az eredeti szöveg szerint az illetők az öt szabad királyi városi hitvallason kívül a Melancthon „*Corpus doctrinae*“ -jának írtak alá. Hogy ez mi volt, azt minden kétségen kívül tudják Papán is, Pozsonyban is. De éppen azért, mert elemi dolog, nem volna szabad efféle hibákat elkövetni sem a közlőnek, sem a szerkesztőnek.

Úgy gondolom, nem szükséges bővebben cáfolgatni; elég csupán megemlíteni a szerkesztőnek mint közlőnek egy tévedését. A Szegedy Gergely énekes-könyvében előforduló s általa röviden ismertetett ének ugyanis nem az ő kitaratóan kedvelt Somogyi Péterétől

való, akinek minden habozás nélkül tulajdonítja, hanem Meliusz Péterétől, aki Somogyi Péter néven még könyve előszavának is írta alá magát. Ami különben ennek a Somogyi-féle naplónak a közlését illeti, egyetértek Révészszel, s csak akkor tartanám menthetőnek a szerkesztő eljárását, ha egyáltalában nem állott volna rendelkezésére egyéb közleni való. Azonban tudom az ellenkezőt. Nem értek teljesen egyet, ellenben a Révész indokolásával, mert én nagyon óhajtnám a „Százéves küzdelem“ oklevéltáranak megjelenését. Bizonyára éppen olyan nagy haszonnal forgathatnám, mint pl. a Dézsi Lajos — kiadta „Szenci Molnár Albert oklevéltárát,“ melyet egyáltalában nem meríthetett ki s ennél fogva nem tett fölöslegessé az ugyancsak Dézsi — írta „Szenci Molnár Albert életrajza.“ Egészen más az értéke egy naplónak a kivonatolása után, mint egy csomó oklevélnek, amely számos különböző tárgy munkának szolgáltatathat a különböző szempontok szerint értékes adatokat.

Mindenesetre nagyon óhajtanó, hogy ha már sikerült nagy erőfeszítéssel igen tekintélyes egyénekek és az Adattár szerkesztőjével szemben keresztül vinnünk a választmányban azt a javaslatomat, hogy a Révész által jelzett, s a szerkesztő és a munkatársak írói díjára vonatkozólag először megállapított igazságtalan arány valamivel méltányosabbá tétessék, és ha már ut nyíltott ezzel becsesebb közlemények megnyerésére: ez a reményünk meg is valósuljon, s ne visszafelé haladjanak az Adattár következő folyamai, hanem valósággal olyan közleményekkel legyenek tele, a melyek gyarapítják tudásunkat és tisztázzák ismereteinket. Mindenek felett pedig ne mutassanak fel lépten-nyomon elemi dolgokban való tévedéseket!

Sárospatak.

Zoványi Jenő.

KÖZÉLETÜNK.

Az egyházkerület őszi közgyűlése.

Első nap, november 24-én.

A szokott ünnepélyességgel vette kezdetét az egyházkerületi közgyűlés Kiss Áron püspök és gróf Degenfeld József egyh.-kerületi főgondnok elnöklése mellett. Megható imát rebegett ős főpásztorunk, melyben Isten segedelmét kérte a munkához, mely a közgyűlésre várakozik. Ennek végeztével átadta megnyitó beszédének keziratát Zsigmond Sándor főjegyzőnek azzal a megbizással, hogy olvassa fel. Megindító volt hallani a felolvasásból, hogy agg püspökünk agg korát tartva szemelött, ma is ismétli: „minden nap meghalok,“ kétszeres az öröme, nem önmagáért, de azért, hogy munkatársai hiány nélkül ismét együtt vannak. Örömmel jelzi, hogy immár államkormányzatunk vezetése olyan férfiú kezébe van letéve, kit a fennálló kapcsolatnál fogva magunkénak ismerünk, a ki programjába illesztette az 1848. évi XX. t.-cikkben foglalt elvek megvalósítását is. A szoros értelemben vett püspöki jelentésre nézve megemlíti, hogy az egész terjedelmében közzé lesz téve a jegyzőkönyv rendjén.

A meg nem jelentek közül kimentették magukat György Endre, gróf Tisza István, Ritoók Zsigmond és Domahidy Elemér egyházmegyei gondnokok; egyébként

alig volt olyan közgyűlési tag, a ki távol maradt volna s így a gyűlés felette népes volt.

Felolvasták a hevesnagykunsági egyházmegye lemondott gondnokának, Horthy Istvánnak melegen bucsuzó levelét. Megilletődéssel hallgatta végig a közgyűlés a bucsuhangokat, de vigasztalást, megnyugvást, sőt örömet talált abban, hogy a sok érdemet szerzett s egyházi ügyeinknek irányításában, vezetésében 44 évig működött férfiut ismét itt üdvözölheti a tevékeny munkásság terén, mint az egyházmegyének képviselőjét.

Bejelentette a máramaros-ugocsai egyházmegye az egyházmegyei tisztújítás eredményét, mely szerint esperessé ismét Szikszay Zoltán, gondnokká György Endre választották meg. Az eredményt a közgyűlés örömmel vette tudomásul.

A hevesnagykunsági egyházmegye is bejelentette, hogy a lemondott Horthy István helyét az egyházmegyei gondnoki állásban szavazattöbbséggel dr. Tóth Jánossal töltötte be a gyűlekezetek szavazata. A választás tudomásul vétele mellett, az új gondnokot gróf Degenfeld József a maga részéről is örömmel üdvözli, annak a reménységének adván kifejezést, hogy előde nyomait fogja követni fontos állásában. Dr. Tóth János rövid beszédben mutatkozott be s jelentette ki, hogy fő vágyát az képezi, hogy a benne helyezett bizodalmat igazán kiérdemelje. Ajánlja magát a közgyűlés szíves hajlamaiba.

A szavazatszedő bizottságba Görömbei Péter esperes elnöklete alatt Szabó Lajos, Szele György, Jakucs Gábor és Domahidy István nyertek a közgyűléstől kiküldetést.

Tudomásul vette a közgyűlés a lelkész-képességi, tanító- és tanítónő-képességi vizsgákról szóló vizsgálóbizottsági jelentéseket.

Tárgyalás alá került az egyházkerületi pénzügyi bizottság terjedelmes jelentése, mely az 1904. évi költségvetésen kívül a helybeli egyházkerületi megbizottak napdíjának, a Révész Imre irodalmi hagyatékának s a zsinattartás költségeinek kérdésével foglalkozik. A költségvetés azzal a módosítással nyert megerősítést, hogy a máramaros-szigeti jogakadémia részére adandó segély a múlt évi 1000 koronáról nem 1500, hanem 2000 koronára emelkedjék, még pedig a tüzkármentesítési pénztár terhére. Mivel pedig ez a pénztár így tulságosan meg lesz terhelve: a debreceni felsőbb leányiskola javára eddig innen folyósított 600 koronás segély ezen túl áthárul a kézikönyvek pénztára terhére.

Az Eröss Lajos indítványa folytán napirendre hozott Révész Imre-irodalmi hagyaték ügyében a már régebben tervezett bizottságot a közgyűlés meg kívánja alakítani, a tagokra nézve javaslatot kérvén a holnapi ülés idejére az elnökségtől. A megalakítandó bizottságnak már most utasításul adja a közgyűlés, hogy a Révész Imre jogutóival az irodalmi hagyaték megszerzése érdekében tegye magát érintkezésbe, s a közelebbi közgyűléshez tegyen jelentést.

Megbizást ad a közgyűlés a pénzügyi bizottságnak, hogy a zsinattartás költségeire nézve a tavaszi közgyűléshez javaslatot nyújtson be. A helybeli egyházkerületi megbizottak részére a napdíjat a proponált 5 koronás összegben állapítja ugyan meg a közgyűlés, de felsoroltatni kívánja taxative a megbizásokat, hogy így az eddig élvezett jogok ne érintessenek.

Az elnökség a konventi tagok megválasztására hívja fel a közgyűlést. Titkos szavazás útján megválasztottak: rendes tagokul Széll Kálmán, Zsigmond Sándor, Sass Béla, Dávidházy János, Horthy István, gr.

Tisza István, György Endre, Dóczy Imre; póttagok lettek: Sütő Kálmán, Eröss Lajos, Lengyel Imre, Dr. Borsos Benő. A megbízatás az 1904—1907. évi ciklusra szól.

Sorba kerültek a kerületre a konventről került egyházkerületi intézkedést váró határozatok. Ezeknek rendjén a közalapi járulékok lelkiismeretes kivetését, a tartozások pontos beszédését s a hátralékok szigorú behajtását tette kötelességévé az egyházmegyének a közgyűlés.

Az országos lelkészi gyámintézeti járulékoknak az adandó segélyekből való levonását nem tartja szükségesnek elrendeli a közgyűlés, mert már a kongrua életbeléptetése óta a lelkészek segélyezést az államsegélyből vagy a közalaptól alig, legfeljebb rendkívüli esetben kapnak. Hanem azt elrendeli, hogy a vonatkozó rendelkezések korlátai között a novemberre beküldendő kimutatás alapján a járuléktartozásokat az egyházkerületi pénztári hivatal a kongruából tartsa vissza.

Megjegyezzük, hogy ebben az ügyben a kérdéssel foglalkozó konventi bizottság felfogása és intézkedése nem quadrál mindenben az 1901. évi ápril. havi konventi jkönyv 208. lapján olvasható szabályzati tervezet 8. §-ával, mely tervezet aztán szabályzati erőre emeltetett. A végrehajtás körül ellenmondások fognak felmerülni. Vajha az egyházkerületi jegyzőkönyv szerkesztésében a fogalmazás e nehézséget figyelemre méltatná s kikerülhetővé tenné egyfelől a szabályzat áthágását, másfelől az országos gyámintézet érdekeinek megóvását.

A Baldácsy-alap kezelő bizottságába a közgyűlés újból Kiss Áron püspököt, gróf Degenfeld József gondnokot választja meg rendes tagokul; póttagok Zsigmond Sándor és György Endre lettek.

Az államsegély felosztására nézve a közgyűlés úgy a régi rendes, mint az újabb felemelt segélyösszeget illetőleg az eddigi több évtizedes gyakorlatot, felosztási kulesot kívánja fenntartani ezutánra is.

A biblia terjesztésének 100-ik évtordulati napján, 1904. márc. 6-án ünnepélyes hálaadó istenítisztelet tartására hívja fel az egyházmegyék útján a közgyűlés a gyülekezeteket, amikor hathatós buzdítás után a templomperselyekbe gyülemző összeget a bibliaterjesztő társulat céljaira küldik fel az esperesek a konventhez.

A népmozgalmi adatok gyűjtő ivének rovataira nézve az esperesi kar egyszerűsítő, szabatossá tevő javaslatait a közgyűlés magáévá tette.

Az egyházmegyék az új énekeskönyv tartalmát, életbeléptetését s kiadásának anyagi oldalát tekintve igen sok helyen észrevételt tettek, de általánvéve kijelentik, hogy érdemileg nem nyilatkozhatnak, míg a próbaénekes-könyv meg nem jelenik. A közgyűlés a mű megjelenése után a véleményeket újból bevárja, a kiadás ügyében kinevezendő bizottságra nézve pedig javaslatot a holnapi ülésre kér az elnökségtől.

Elrendeli a közgyűlés, hogy a missiói körökből felküldendő jelentések csak a missiói egyházak ügyeire szorítkozzanak, de azokkal aztán kellő részletességgel foglalkozzanak.

Az énekeskönyvi (zsoltár) bizottság jelentése alapján a kiadásra vonatkozó eddigi szerződés 1904-re is kiterjesztetett, azzal a módosítással, hogy a korrektúra költségét az élvezett jövedelem arányában a város, a bizományos és az énekeskönyvi pénztár viselje és nem mint eddig, csak az utóbbi. Az újabb kiadási forgalomból, a készletről s annak értékéről szóló bizottsági jelentést tudomásul vették,

Szintén tudomásul vette a közgyűlés az 1903-ban nyert államsegélyről szóló püspöki jelentést is, s annak felhasználása tárgyában az egyházkerületi pénztárnoknak utasítást adott. Az idejű államsegélyt a vallás- és közoktatásügyi ministerium a költségvetésen kívül helyzetben csak a múlt évi összeg szerint utalványozta, jóllehet erre az évre a költségvetési javaslat magasabb összeget foglalt magában.

A dunántúli egyházkerületnek az egyházi könyvtár ügyében ide megküldött végzésére vonatkozólag a közgyűlés kijelenti, hogy a mennyire az önkormányzati jogok és viszonyok, valamint az anyagi erő engedik, nem idegenkedik a létesítéstől; e célból bizottságot kíván kiküldeni, melyre vonatkozólag az elnökség a holnapi ülésre tesz javaslatot. A bizottság lesz hivatva a László-féle cég beadványával foglalkozni.

A vallás- és közoktatásügyi miniszternek a Scossa Dezső kir. tanfelügyelő áthelyezése felől küldött értesítése tudomásul vétetett.

Élénk vitára adott alkalmat a vallás- és közoktatásügyi ministerium olyan értelmű megkeresése, a melynél fogva az iskolai ingatlanok célbavett telekkönyvi változtatásáról előlegesen értesítést kíván a vallás- és közoktatásügyi ministerium. Bár a dr. Bartha Béla előadói javaslata nagy körültekintéssel kívánt elbánni a kérdéssel: dr. Baksa Lajos képviselő s Balogh Ferencz alapos felszólalása után, a ki reá mutatott arra, hogy a felekezeti iskola megszűnése esetére is fennál a vallásoktatás költségéről való gondoskodás szüksége, a közgyűlés teljesíthetetlennek ítélte a megkeresést, még arra az esetre is, ha az egyház talán tanítási célokra való kikötés mellett jutott volna is az iskolai ingatlan birtokába; a miniszter felügyeleti joga csak addig terjedvén, ha valjon ilyen módon használtik-e fel az ingatlan? Egyéb iskolai ingatlanra nézve az egyházakat az önkormányzati jognál fogva senki sem korlátozhatja.

Az esperesi kar javaslata alapján a közalapi és a rendkívüli szükségek enyhítésére fentartott államsegélyrészletből való segélyezési tervet került tárgyalás alá. Az esperesi kar — igen helyesen — arra az állápontra helyezkedett, hogy közalapi segélyezésre a lelkészek a kongrua után immár nem tarthatnak igényt. Bár ez a princípium máskor is volt már hangsúlyozva: mégis egy pár lelkész részéről jött be kérvény a segélyezésért. Kívánatos, hogy az elvileg kimondott határozat után többé a lelkészek se önmaguknak, sem a tanácskozással ugyis tulterhelt szervezeteknek ne okozzanak többé e nemű kérvényezéssel kedvetlenséget.

A rendkívüli szükségletek kielégítésére fentartott pár ezer koronányi segélykészletre is rémséges sok folyamodás érkezett be. Végre is a segély 52 koronájával úgy elforgácsolódott, hogy az többé nem segély, mert senkit fel nem segít, hanem alamizsna, egy napról a másikra.

A közalapból leendő segélyezésért az esperesi kar jelentése szerint 47 kérvény érkezett be, ebből 45 db. az egyházközségektől 2 db. a lelkészektől. A 45 egyházközség folyamodik 26694 k. 05 f. segélyért, a 2 lelkész 900 koronáért. A két utóbbi figyelmen kívül hagyása után az esperesi kar javaslata alapján egyházkerületi közgyűlésünk segélyre ajánlja a következő egyházakat.

a) nagyobb segélyekre: Csermő 1200 k. 1000 koronás segélyre első helyen Poklostelek, második helyen Mehtelek. 600 koronás segélyezésre első helyen Szkulya, második helyen Fegyvernek. 500 koronás segélyre Cson-

kapapi és Akli egyenlő fokon. b) Ezeken kívül egyszeres-mindenkorikisebbségélyezésre Csetfalva 100 k, Harangláb 100 k, Macsola 40 k, Füzes 100 k, Rév 100 k, Pelbárhida 150 k, Dög.e 200 k, Thuzsér 100 k, Nevetlenfalu 100 k, Tivadar 100 k, Tisztaberek 150 k, Körösszegapáti 300 k. Nemetperreg 100 k, Szintye 100 k, Tarkány 100 k, Angyalos 100 k, Csengerujfalu 100 k, Geberjén 100 k.

A rendkívüli szükségek fedezésére fentartott államsegélyrészletből segélyt nyertek a következők, egyenként 52—52 koronát u. m.: Bessenyei Imre mártonfalvai, Batta Ferdinánd nagybégányi, Jászter József makkosjánosi, Kiss Péter benei, Kőlcsey Zsigmond bilkei, Sütő Miklós kajdanói lelkészek; Polonkai Imre csonkapapi, Poócs László ugornyai tanítók; Ács Endre m.-kakuksi, Bán Sándor szentjóni, Szabó József vedresábrányi lelkészek; Szebeni József kiskereki, Tollas István szentjóni tanítók; Bakos Kálmán bácsaranyosi lelkész; Székely István gyürei, Szokolai Miklós pazonyi tanítók; Kun Béla fancsikai, Nagy Endre hosszumzei, Sárkány Lajos feketeadói, Szabó József péterfalvai, Szekeres Sándor forgolányi, Szentpéteri Pál nevetlenfalui, Szép Ferencz tiszaujhelyi, Tegze László fertősalmási, Varga Karoly halmi lelkészek; Kadár Ferencz fertősalmási, Kocsár Imre akli tanítók; Köcsi Péter nagyhodosi, Molnár Lajos kispelkesi lelkészek; Bagoly Albert józsefházai, Gecsei Jenő kispelkesi, Oroszlán István szárazberki tanítók; Szabó Lajos domahidai, Szigethy Gyula gebei, Tukacs Lajos nyírmegyési lelkészek; Janki Viktor királydaróci, Juhász Elek fabiánházi, Németh Sándor olesvaapáti, Orosz Bálint nyírmegyési tanítók; Sipos János belényesujlaki lelkész; Becsák Sándor simai, Csiszár István darai, Jakab Antal penyigei, Losonczy Gusztáv komlódtótfalui, Szabó Sándor hérmánszegi, Tóth Benedek csengerujfalusi lelkészek; Bernáth Károly atyai, Erdélyi Gusztáv kersémjéni, Heé Sándor nábrádi, Nagy Endre darai, Varga Kálmán simai tanítók; Varga József janki előkönyörgő.

(Folyt. köv.)

Templom-avatás Torontálvásárhelyen.

▲ Bánság legnépesebb református egyháza a torontálvásárhelyi. Lélekszáma felül haladja az ötezet. Régebben a község határőrséget képezett: s mint ilyen katonai kormányzat alatt állott. Szép magyar község, derék magyarsággal. Örvend az ember lelke, midőn az idegen népek tengerében egy ily tiszta magyar, erőteljes községet láthat. Oláh, szerb, tót, német lakosság által betelepült vidéken közel a haza déli határához fekszik e szép magyar, református község.

Tempoma a múlt század elején épült, a bécsi osztrák kormány hozzájárulásával. Hatalmas, erős, szép templom volt a régi állapotában is. Az idő azonban megviselte. Az egyház elhatározta a megújítást. Évek óta adóztak a nagy munkára a hívek. Mert hiszen egy ilyen nagy alkotmánynak ujitása is sok ezer koronába kerül. De nem is pusztán csak ujitást végeztek, hanem részben építést is. A torony ugyanis tompa tetővel volt fedve, e tetőt most az egyház leszedette, és helyette gyönyörű sugár magas tornyot emelt vörös rézből, ragyogó arannyal ékítve. A torony csucsán ott ragyog a csillag, messze vetve fényét a nagy alföldi síkságon. Az egész templom egyike az ország legszebb református templomainak; a mely kivált itt a délvidéken jogos büszkesége a magyarságnak.

Több mint huszonhatezer korona költséggel ujitotta meg az egyház e szép templomot; a melyet nov. 15-én

lelket emelő ünnepélyességgel magasztos céljára fel is szenteltetett. A régi templom hivatalos felszentelést nem is nyert az akkori viszonyok folytán, és a miatt is, mert igen messze esvén a község a református egyháztól, a régi idők közlekedési akadályai lehetetlenné tették felszentelő egyházi férfiaknak oda leutazását.

A mostani alkalmat örömmel ragadta tehát meg e jóra való derék gyülekezet, hogy gyönyörű templomát ünnepélyes szertartással adja át fenséges hivatásának.

Már kora reggel kezdett a nép a templom felé gyűlni. Mikor pedig a harangok fenséges szép zenéje kicsendült, megdobbantak a szívek. Seregestől siettek ifjak, és öregek az Isten házába. Megtelt a hatalmas, nagy méretű templom minden része ájtatos közönséggel, kik között sokan voltak a vidékről valók, és más vallásu hallgatóság is.

A felszentelésre meghívott lelkészek a XC-ik zsoltár éneklése alatt léptek a templomba. Nagy erővel, nagy buzgósággal szállt az ének az orgona hangjaival össze vegyülve, a magasságba; emelve magával a szíveket is az Örökkévalóhoz. Közös éneklés után a helybeli énekkar adott elő egy szép éneket, melynek elhangzása után felment a szószékbe az egyházmegye esperese: Dombi Lajos. Ihletet szívből áradó imádsága megragadta, fel-emelte a hallgatók imádkozó lelkét is. Az Ur Lelke betöltötte a templomot, és megszentelte azt. Majd Garzó Gyula gyomai lelkész, s tanácsbíró ment a szószékbe; alapigéjét Ezsdrás 5. 11. verséből felolvasta. „Mi a menny és föld Istenének szolgálói vagyunk, és újonnan megépítjük e házat, mely ennek előtte sok esztendővel épített volt, melyet az Izraelnek nagy királya épített, és fundált volt“. Nagyon találó textus. Garzó alapos tudása, evangéliumi hite, szónoki képessége e szép textust nagy hatású beszédben fejtette ki, és alkalmazta az adott helyzetre. Beszéd után Fa István pánesovai lelkész 3 gyermeket keresztelt, a mit megelőzőleg igen szép beszédet tartott a keresztség lényegéről. Azután Szalai József nagybecs-kereki lelkész 3 háza-párt, kettő köztük 50 éves aranylakodalmát ülte, igen tanulságos beszéd kíséretében megáldott. Ezután következett az Úrvaesorai beszéd, melyet Fekete Gyula nagyikindai lelkész mondott, és az Uriszentvacsorának kiszolgáltatása; melyet Gaicsal János helybeli lelkészszel együtt teljesített. Vegül ugyancsak Gaicsal lelkész záró imádsága hangzott el, és az ünneplő nagy közönség felemelt érzésekkel vonult ki a felszentelt falak közül.

Leírásom nem volna teljes, ha fel nem említeném a templom megújító adozatkészség és buzgóság mellett egyeseknek is azon elismerésre méltó adozatkészségét melylyel az Urnak asztalát felékesítették. Gyönyörű új kelyhek-kannák, tányérok, keresztelő edények, szőnyegek, és abroszok ékesítették valóban az Ur asztalát. Az önkéntes adományok oly szép sorozatával találkozunk itt, hogy erről csak is a legnagyobb elismeréssel emlékeztünk meg. A buzgó adakozókat, és adományaikat illő, hogy példadás okáért is megörökítsük. Az Ur oltárának ékeségére adakoztak: Gaicsal János lelkész: 111 k 76 f. Szent Imre: 111 k 08 f. Hirsch Katalin (róm. kath) 92 k 68 f. Sepsey Mihály: 103 k 64 f. özv. Hirsch Károlyné: 43 k 40 f. Ambrózy Sándor és neje (ág. ev.) 51 k 64 f. Varga Béla neje: 63 k 20 f. Tótká Lajos és neje: 79 k 20 f. Dr. Somogyi Sándor és neje: 93 k 68 f. Tóth János és neje 36 k 06 f. Maté Ferenczné: 32 k. Kun Antal 16 k. Szent Andrács és neje: 30 k. Gaicsal Ilonka: 10 k. Sörös Ilonka: 20 k. Mező Istvánné 139 k. Gaicsal Jánosné gyűjtése urasztali terítőre: 716 k. 20 f. Uj orgonaalapra Georgevic és társai (g. kel.)

Versecen: 200 kor. Összesen: 1949 k. 54 f. Ezenfelül a község adománya 2000 korona.

Még csak azt említem meg, hogy az avatási ünnepet díszes közebed zárta be, a hol a szónokok mindenike a nap hangulata örömeinek vala tolmácsa. A község szegényeit ez alkalommal szintén megvendégelték.

Elismerés a gyülekezet és a község érdemes vezetőinek a szép napért! Áldás Torontálysárhelyi egyházunkon, annak minden tagján! A megújult templom, s a benne hirdetett krisztusi igazság és élet legyen örökké világosság, erő és hatalom a haza határán.

Fekete Gyula.

KÜLFÖLD.

Németországi egyházi szemle.

(Folytatás és vége.)

A németországi evangéliumi szövetség ez évi gyűlése szept. 28—okt. 1. Ulmban folyt le. Az első napot a különféle bizottságok ülései foglalták el. Este volt a megnyitó ülés még pedig két különböző helységben. Az ugynevezett „Saalbau“-ban Dr. Holzinger városi lelkész nyitotta meg a beszédek sorozatát s miután a helyi bizottság nevében üdvözölte a jelenlevőket, reá mutatott az evangéliumi szövetség jogára és feladatára. Az evangéliumi szövetség — ugymond — harcoló egyesület. Harcol Róma és a lagymatag evangélikus keresztyének ellen. „Mi küzdünk az eszmenélküliség ellen, eszmékért és eszményekért.“ Ezen kívül még többen beszéltek. Az üdvözlő beszédekre a szövetség elnöke gróf Wintzingerode válaszolt. Képviselve volt ezen a gyűlésen az újonnan alakult osztrák evangéliumi szövetség is, továbbá a belga prot. egyház. A másik megnyitó ülés ugyanezen időben a „Vilmos“ csarnokban volt, a hol Dr. Weitbrecht lelkész elnökölt.

A következő napon, szeptember 29-én reggel 8 óraker kezdődött a közgyűlés. A jegyző rövid megjegyzést fűzött a nyomtatásban megjelent évi értesítőhöz, a mely ezen szavakkal kezdődik: „Az evangéliumi szövetség jelentősége és nélkülözhetetlensége még soha sem bizonyosodott be annyira, mint ezen évben. A centrumnak a választás előtt kiadott azon jelszavára: „Az evangéliumi szövetséget le kell verni“ azt feleljük: „Az evangéliumi szövetség június 16-án nem veretett le, mivel a választási arenára, vagy pártpolitikai területre nem szállott le.“ A szövetség tagjainak a száma 156.372-ről 170.122-re emelkedett egy év alatt. Legtöbb új tagot nyert a szövetség Szászországból, melyet az utóbbi időben rohamosan megtámadott a klerikalizmus szellem. Gróf Wintzingerode szólt ezután s figyelemre méltó beszédében a többek között a következőket mondta: korábban volt már arról szó, hogy a szövetség ne csak az ultramontanizmus ellen küzdjön, hanem a materializmus ellen is, a mint az a socialdemokráciában kifejezést nyer. Ez azonban ismét háttérbe szorult, mivel számos evangélikus körben bizonyos kételkedés és ingadozással találkozunk a socialdemokrácia jelentősége felől. Az evangéliumi szövetségnek tennie kell valamit arra nézve, hogy a munkások törekvésének teljes elismerése mellett a materializmus kinövéséi ellen sikerrel küzdhessen. A központi elnökség hatalmaztassék fel azért, hogy ezen kérdésben bizottságot küldjön ki. A gyűlés megadta a felhatalmazást.

A második tárgyát képezte a gyűlésnek a szövetség munkája a napi sajtónál, a mi felől Schindozoski berlini szerkesztő és Hermann lelkész adtak tudósítást. „A német evangélikus ujságtudósító“ lapot 450 napilap szerkesztőségéhez szokták elküldeni. Jelentős eredményeket ért el e téren a bajor sajtó bizottság. Egy harmadik értekezés a német Ostmárkviszonyaival s az ottani betelepítési munkával foglalkozott. Este 6 órakor a münsterben ünnepélyes istenisztelet volt, a hol Weibrecht stuttgarti lelkész tartott egyházi beszédet I Kor. 16. 13. fölöt.

Az esteli gyűlést ismét két helyen kellett tartani. A Saalbauban Fikenscher lelkész beszélt: *Az idők jele protestáns világitásban* című érdekes témáról. Korunk főkérdése a socialis kérdés. A protestantismus e tekintetben már sokat tett. Kiváló férfiakat adott a socialismus helyes uton való kifejtésére, mint pl. Naumant, Webert, és Traubot, előbb pedig Wichernt. A kor második jele a keresztyénségtől való elszakadás s óhajtozás valódi vallás után. A protestantismus e téren is megteszi a magáét, igyekszik a szomjuhozó nép lelkét az evagélium üdítő forrászavével kielégíteni. A kor harmadik jele, miszerint a protestantismusk minden széttagoltsága nagy a vonzó ereje, a mint ezt az osztrák, olasz és francia evangéliumi mozgalmak mutatják. A negyedik jel a protestánsoknak a tömörülésre való törekvése. Az utolsó szomorú jel az ultramontanismus, a mely mindenütt uralomra tör. Ennek dacára is általános az óhaj a béke után. Dr. Arnold tanár „Protestáns élet az Egyesült Államokban“ című munkáját olvasta fel. Igen érdekes beszédet mondott Meyer superintendens (Zwickau, Szászország) ezen témáról: *„A jezsuita rend és a német néplélek.“* A német nép lelkülete nyilvánvalóvá lett a többek között a következő férfiakban: Luther, Spener, Franke, Kant, Fichte, Schleiermacher, Herder, Goethe, Schiller, I. Vilmos és Bismarkban. Ha ehhez hozzá vesszük a jelenkor mozgalmas életét a tudománynak és a technikának minden terén, akkor megismerjük a német nép kiváló lelkületét. És ha a jezsuita hozzánk bekopogtat, ne rettenjen meg a mi népünk. A jezsuita nem szeretheti a mi népünket, mivel ez teljes valójában született eretnek. Hogy pedig nálunk nincsen meg a hitbéli és művelődési egység, a melyet Luther akart adni a birodalomnak, annak oka egyedül Loyola Ignác és serege. Miért akarják hát visszahozni a jezsuitákat? Az egyház szabadságáért. Hiszen tulajdonképpen a szabad ságot akarják felhasználni mások elnyomására. Ki óhajtja vissza a jezsuitákat? Azt mondják, a katolikus nép. De az nem ismeri őket, és a mennyiben ismeri, nem akarja őket. A jezsuita rendet nemcsak elismerni de még tűrni sem szabad Németországban.

Szeptember 30-án nyilvános gyűlés volt a szentháromság templomában, a hol az elnök hosszabb megnyitó beszédet mondott, vázolva a németországi egyház politikai viszonyokat s az evangéliumi szövetség szükséges voltát. Az erre következő üdvözlő beszédek közül igen érdekes volt Braun stuttgarti egyháztanácsosé, a ki a Gusztáv Adolf egyesületet képviselte. *„Ha az evangéliumi szövetség“* — ugymond — *a nemzeti és a vallási elem összeolvasztását nevében kifejezésre juttatja, az iránt a Gusztáv Adolf egyesület csak a legnagyobb elismeréssel van. A maga részéről nyomatékosan hangsúlyozza az evangélium nemzetközi adományát, a mely nem zárta ki minden evangéliumi községeket s szlávok és magyarok solidaritását, és hiszi, hogy ez a*

nézet az evangéliumi szövetségben is méltanylásra talál.

Ezen gyűlés központja a híres erlangeni tanár, Kolde értekezése volt: *„A reformatio állameszméje és a római egyház.“* Ezen már nyomtatásban is megjelent értekezésben Kolde remekül ecsetelte, miszerint a reformatio korabeli fejedelmek, ha valami fontos állami ügyet akartak elintézni, nem azt kérdezték mindjárt, hogy mit mond ahhoz Róma, hanem rendületlenül, Istenbe vetett bizodalommal mentek a magok utján.

Az evangéliumi szövetség két fontos nyilatkozatot tett ez alkalommal. Az első a jezsuita törvényre vonatkozik. Tiltakozik az ellen, hogy a jezsuita rend Németországba beocsáttassék. A második a német evangélikus országos egyházak csatlakozására vonatkozik. Nevezetesen már régen hangsúlyozták azt Németországban, hogy az ottani egyes országok prot. egyházai közös szövetségbe lépjenek. Az evangéliumi szövetség reméli, hogy az egyházi kormányok ezen csatlakozás által erőt nyernek arra nézve, hogy a protestantismus közös feladatait a Német Birodalomban és a külföldön hathatósan képviseljék.

Az egész gyűlés igen látogatott volt. A hivatalos lista szerint 1200 ember vett azon részt. Mindenki előtt feltűnt egy egyszerű vasuti ór és neje, a kik Ischlből jöttek s egyetlenegy gyűlésről sem hiányoztak. Egy Ulmtól 40 kmnyire fekvő evangélikus községből 70 férfi jött el a gyűlésre. Jobbára parasztok és kézművesek voltak.

Az előadottakból láthatjuk, hogy az evangéliumi szövetség óriási tevékenységet fejt ki, s iránta mi magyarok csakis a legnagyobb rokonszenvvel viselkedhetünk.

V—n.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Főtiszteletű s méltóságos püspök urunk születésnapjának 88-ik évfordulója.** E lap olvasói mindnyájan tudják, hogy egyházkerületünk nagyérdemű püspöke főtiszt. és méltóságos *Kiss Áron* ur f. hó 20-án töltötte be hosszú és áldásos élete 88-ik esztendejét. Ezt a napot itt Debrecenben úgy szokták megülni évről-évre az ő nagyszámu tisztelői, hogy előtte megjelenvén, biztosítják az agg pátriárkát arról a tiszteletről és szeretetről, melylyel iránta eltelve vannak. Az idén ez a tisztelgés nov. 21-én történt meg, azon az egyszerű okon, mert ő méltósága éppen születése napján egyházi ügyekben Budapesten gyülesezett s onnan csak nov. 21-én érkezett haza. A tisztelgők seregében természetesen ott voltak a kollégiumi tanárok is, kiknek élén az idei rektor *Dr. Erdős József* köszöntötte fel főtiszteletű püspök urunkat, kívánván neki, a mit e helyen mi is szívből kívánunk, hogy tartsa meg a kegyelem Istene őt még sokáig, erőben egészségben családja boldogságára, a közügyek javára s mindnyájunk örö-

mére. Különben örömmel láttuk, hogy ő méltóságát a gyűlések és utazások fáradalmi éppen nem törték meg, sőt szemmel látható frissességben s jó kedvvel érkezett vissza közibünk. Ujlag mondjuk, hogy ő méltóságát az Isten sokáig éltesse!

— **Kérdések:** (Beküldetett Debrecenből). *Meghívás.* A debreceni ev. ref. egyház 1903. évi március hó 21-ik napján, délelőtt 10 órákor, az ev. ref. kistemplomban egyházközségi közgyűlést tart, melyre N. N. urat ezennel meghívja Debrecen, 1903. március hó 14. napján az elnökség. Targy: 1. A Vecsey-Brukner-féle majorsági földből alakult házhelyek eladása tárgyában való intézkedés. 2. A Kossuth-utcai 31. sorszámú — Szvatos-féle — ház megvétele. E meghívó a templomba való bemenetel alkalmával előmutatandó. *I-ső kérdés.* Mi volt ezen a gyűlésen -- ? Talán nem is tartották ezt meg, mert a lapok egyértelműleg hallgattak az itt létrejött határozatokról! *II-ik kérdés.* Miért nem közölte a Debreceni Prot. Lap a nov. 24-én kezdetét vett egyházkerületi közgyűlés tárgysorozatát? *III-ik kérdés.* Mihez gratuláltak Eröss Lajosnak jó barátai leveleikben?

* * *

Az 1-ső kérdésre feleletet adni nem a mi dolgunk. Már a 2-ikra felelhetünk. A november 24-ikén kezdődött egyházkerületi közgyűlés tárgysorozatát azért nem közöltük előre, mert azt mi is csak a közgyűlés első napja reggelén láttuk meg a gyűlést rem asztalain. A 3-ik kérdés feltevésében egy kis hiba van; a mennyiben nem „gratulációkat” küldöttek e lap felelős szerkesztőjéhez, hanem azt az ohajt fejezték ki sokan, — több és kevesebb melegséggel, — hogy E. L. maradjon meg továbbra is a „Debr. Prot. Lap” felelős szerkesztőjének. A dolog ugyanis úgy áll, — most már ki kell irnunk, — hogy E. L. a 6 esztendei szerkesztőség dicsőségével megelégedve elhatározta, hogy az év végén a szerkesztői tollat leteszi. Ez az elhatározása a nagy közönségre nem tartozván, már hónapok óta azoknak köreiben, kiket az ügy közelről érdekel, sok meg-és rábeszélés tárgyát képezi, s hogy — hogy nem, — *de E. L. határozott akarata ellenére és tudta nélkül*, — mint hír — kiszivárgott az egyházkerületbe s az e hirre kelt visszhangok tolmácsolói voltak azok a bizonyos levelek. Hogy mi lesz a szerkesztéssel, az majd eldől december végéig; de minden felreertes és meggyanúsítás kikerülése végett, (mert ilyenben a felelős szerkesztőnek vajmi sok része van!) s ellenfeleink megnyugtására azt is kijelentjük, hogy a sok levélíró között akadt *egy* olyan is, ki bár *név nélkül* (!) s nem éppen édes szavakban (!) szerencsés utat kívánt a szerkesztőnek! Nem az első s valószínűlegnem is az utolsó orvtámadás. Ez minket nem bánt. *Szerkesztő.*

— **Értesítés.** Az ev. ref. egyetemes konvent jegyzője egyetemes konventünk tagjaihoz a következő értesítést intézte: A főtiszteletű és nagyméltóságú konventi elnökségtől nyert megbízatásom értelmében, a nagy fontosságú ügy sürgős voltára való tekintetből közvetlenül van szerencsém tudatni, hogy mintán egyetemes konventünknek a közös protestáns ügyek tárgyalására hivatott szakbizottsága az 1848. XX. t.-e. végrehajtása tárgyában az ágostai testvérekkel egyetértőleg konventi megbízásból folytatott tárgyalását f. é. november hó 19. és 20. napjain Budapesten befejezte, a f. é. december hó 8. (nyolcadikán) d. e. 10 órákor Budapesten

megnyíló zsinatelőkészítő rendkívüli konvent tárgyául a törvénytervezet revisióján kívül az említett bizottság vonatkozó jelentése is kitűzetett, melynek konventi előadója nt. Zsigmond Sándor hajduböszörményi lelkész és tiszántuli egyházkerületi főjegyző ur lesz. *Sass Béla* s. k. konventi jegyző.

— **Somogyi-Herz-alapítvány.** Érdekesnek tartjuk a Somogyi-Herz-alapítvány alapítóleveléből a következő adatokat közölni: *Alapítólevel:* Kelt Debrecenben, 1875. dec. 20. Alaptőke: 10,000 forint o. é. 1891. évi 196. sz. főisk. gazdasági tanácsvégezés szerint: „befolyt mintegy 12,000 frt, melyből 900 frt ügyész részére utalványoztatott ki.” Rendeltetés: „Az alapítványi tőkét a debreceni ref. főtanoda birtokába vétén: kamatoztassa huszonöt évig. A kamataival megnövekedett tőke 25 év múlva osztassék két részre s az egész összegnek egyik fele része fordítottassék az említett főtanoda általános szükségleteire, első sorban pedig tanszékek felállítására, a másik fele része pedig ismét kamatoztassék 25 évig; az ily módon megnövekedett tőke ismét osztassék két részre, annak egyik fele a mondott célra, másik fele további kamatoztatásra fordítván. Ez idő eltelté után az itt elmondott módon kezeltesék az alapítvány mindaddig, míg az alaptőke egy millió osztr. ért. forintra, vagy az akkor forgalomban leendő pénzből ennek megfelelő összegre nem növekedendik. Felszaporodván az alaptőke egy millió forintra, akkor ezen összegből kilencszázezer frton vásároltassék ingatlan vagyon, s ennek tiszta jövedelme fordítottassék a debreceni ref. főtanoda jelzett szükségleteire, százezer forint pedig fordítottassék mindaddig, míg e százezer forint ismét egy millió frtra nem növekedendik újabb tőkésítésre. Az egy millió frtra felnövekedett tőkéből százezer frt ismét tovább kamatoztassék, kilencszázezeren a nevezett főtanoda részére ingatlan vagyon vásároltassék, annak tiszta jövedelme a főtanoda jelzett szükségleteire fordítván. Az itt előadott módon kezeltesék aztán az alapítvány az idők végtelenségeig.” Az alapító emlékére minden 25-ik évben, november 6-án, mint születése napján, ünnepély tartandó. A nevezett főtanoda előjárósága az alapító sirjának jókarban tartásáról gondoskodni tartozik. Ha az alapítvány kamataival megnövekedik, a főtanoda pénztárnokai, vagy azok özvegyei és árvái a tiszántuli helv. hitv. főt. egyházkerületi közgyűlés, mint az alapítvány felett főfelügyeleti és rendelkezési joggal bíró testület által a tőke nagyságához és a fenforgó körülményekhez képest megállapítandó összeggel jutalmaztassanak. Jegyzet: Az alaptőke a főisk. pénztárban, a „Tartalék és kiegészítendő alapok” közt kezeltesik, az alapító rendelkezésének megfelelőleg.

— **A debreceni ev. reform. theologia akadémia** Hittanszaki Önképző Társulata a kálvinista öntudat erősítése céljából 1903. november hó 29-én, délután 5 órákor a főiskola dísztermében hetedik *protestáns estélyét* rendezi. Számozott ülőhelyek ára 50 fillér. Jegyek folyó hó 23-tól kezdve Csáthy Ferencz ur könyvkereskedésében és este a pénztárnál válthatók. A terem fél 5 órákor fog kinyitni. A jövedelemből városunk szegény gyermekeinek bibliát vásárolunk és ajándékozunk, amely nemes célra felülfizetéseket is köszönettel fogad s hirlapilag nyugtáz a rendezőség. A jobboldali mellékteremben ingyen ruhatár lesz. Műsor: 1. Ima a „Büvös vadász”-ból Webertől. Előadja a főiskolai énekkar. 2. Az ó-szövetségi profetismusról felolvasást tart Sass Béla theologiai tanár. 3. Bériot 1-ső D-dur concertjét hegedűn előadja Podolszky Margit urleány, zongorán kíséri Balogh István joghallgató. 4. Szabad előadást tart Kó.

nya Gábor, a H. Ö. T. alelnöke. 5. „A kis Demeter Rózsika daláról való ének“ A hittanhallgatók Protestáns-Estélyére Szabolcska Mihály után írta és szavalja: Tóth Sándor, a H. Ö. T. jegyzője. 6. XC. Zsoltár. Közének.

— **A kegyelet ünnepélye.** Néh. Szabó János békésbányai esperes sarkövének leleplezési ünnepélye e hó 24-dikén délután a már előzetesen közölt programmal megfelelően folyt le a Kossuth-utcai temetőben. Az ünnepély minden tekintetben méltó volt annak a nagynevű férfiúnak emlékéhez, aki oly fényes betűkkel írta föl nevét egyházunk évkönyvébe. A főiskola en-karának gyászeneke nyitotta meg e kegyeletes szép ünnepélyt, amelyen az egyházkerületi közgyűlés tagjai és a megboldogultnak nagy számu tisztelői jelentek meg a még mindig gyászoló család kivül. Dombó Lajos békésbányai esperes szép imája hangzott el ezután, melyet Garzó Gyula gyomai lelkész és egyhámtanácsbírónak mesteri műremeke, gyönyörű emlébeszéde követett, aki megkapó vonásokkal rajzolta a nagy halottat. A szívekig ható beszéd alatt ismét megjelentek szempilláinkon a könnyek, amelyekkel másfél évvel ezelőtt e szeretett és becsült férfit elcsirattuk. Hiszen az a hideg kő, melyet a meleg szív legszen-
tebb érzése állított fel, nagyon sokáig emlékünkből fogja tartani azt a férfit, kit a legideálisabb munkatér-ről oly tragikus módon ragadt ki a halál!

— **Meghívó.** A m. kir. földmivélségi kormány által épített igazfaluvi ev. ref. új templomnak 1903. évi december hó 6-ik napján, vasárnap délelőtt 9 óra-kor kezdődő **Felavatási ünnepélyére** van szerenésenképp tisztelettel meghívni. Igazfalva Krassó-szörény vm. november hó. Ev. ref. egyháztanács. December 5-én este és december 6-án reggel vonattal érkező vendégeinkre

a vasuti állomáson kocsik várnak. Vidékről jövő vendégeinket kérjük, hogy, — amennyiben elszállásoltatni kívánunk, eljövetele szándékukról, érkezésük előtt leg-
alább egy nappal értesítsék a lelképásztori hivatalt. Az ün-
nepély utáni társasbéd díja egy fél liter borral 1 ko-
rona. A tempomavatási ünnepély sorrendje: 1. Kezdő
ének: XC. zolt. 1. verse. 2. Ének: 74-ik dicséret 1.,
2., 3. és 6. verse. 3. Felavatási imádságot mond: Dombó
Lajos esperes, gyulai lelképásztor. 4. Egyházi beszédet
tart: Garzó Gyula tanácsbíró, gyomai lelképásztor. 5.
Keresztel: Futó Zoltán egyházmegyei főjegyző, tanács-
bíró, szentesi lelképásztor. 6. Esket: Szabó János kö-
röstárcsai lelképásztor. 7. Urvaesorai ágendát mond és
kenyeret oszt: Szőlősi Imre bodófalvai lelképásztor;
kelyhet oszt: Szabó Béla igazfaluvi lelképásztor. 8. Záró
imádságot mond: Szabó Béla igazfaluvi lelképásztor. 9.
Hymnus. Éneklí a gyülekezet. 10. Ének kijövöre: CXXII.
zolt. 3. verse.

Szerkesztői üzenet.

S. A. Gát. Meglesz. — a mi tölem függ. — Cs. E. Ref. Ko-
vácsháza. Egyetemi alkalmi számot adván, most lemarad, de
mindenesetre legközelebb kiadom. — P. S. H.-Szoboszló. Légy egy
kis türellemmel. Minden cikket egyszerre nem adhatok ki. A sor-
rend megállapítását a szerkesztő minden lapnál a legkülönbözőbb
érdekekre tekintettel végezi.

Tartalomjegyzék: A debreceni egyetem. — Vélemény.
Széll Kálmán. Dr. Erdős József. — A Debrecenben létesít-
endő protestans egyetem vagyona. Rózsa Sándor. — Az
egyetem kérdése. — Visszhang a Révész Kálmán cikkére.
Zoványi Jenő. — Közéletünk: Az egyházkerület őszi
közgyűlése. — Templom-avatás Torontálvásárhelyen. Fekete
Gyula. — Külföld: Németországi egyházi szemle. V-n. Különfelek.

Felölös szerkesztő: ERŐSS LAJOS.

A „Neumann M.“ cég debreceni áruházáról.

A tiszántúli ref. egyházkerület lelkész és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.“

cs. és kir. udvari szállító cég.

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta ez a cég a közönség osztatlan bizalmát bírja, nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület lelkészei, tanítói Debrecenben járva, ne tekintsék meg azt a kitünő hírnevnek örvendő nagy áruházat.

A kitünő minőségű férfi-, fiu- és gyermek-ruhakkal felszerelt áruház kielégíti a legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják az összes vásárlók, de különösen azok a szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak Debrecenbe jöve ne mulasztják el ezt a látványosság számba menő hatalmas áruhá-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szolid-ságnak, olesóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az üzlet az év minden szakában, mert a vevők óriási tömege helyből úgy mint vidékről a *Neumann M.* céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét minden időben és körülmények között fen-tartani, de arra nem is volt eset, hogy *Neumann M.* áruháza ellen panasz emel-tett volna.

Olcsóság, tartósság és csinosság te-kintetében a Neumann cég áruí versenyen felül állanak.

A tiszántúli egyházkerület lelkész és tanító urai pedig különösen bizalommal for-dulhatnak az üzlet vezetőjéhez, mert hiszen mint törzs vevőközönség különös figyelem-ben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmökbe ajánljuk ezt a régi kitünő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. cs. és kir. udv. szállító Debrecen, főtér, a postával szemben.

Mérték szerint külön osztály.

ALAPITTA OTT: 1845-BEN.